

# ΕΘΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

## Η ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ

Σημασία και σκοπός αυτής εν τῷ παρόντι  
κατὰ τὸν καθηγητὴν Γιόλντ (Jold).

Εισακτήριος λόγος ἐν τῇ Ἀνωτάτῃ Πολυτεχνικῇ  
Σχολῇ τῆς Βιέννης.

Ὅχι ἄνευ δειλίας τινὸς ἀναλαμβάνω σήμερον τὴν διδασκαλίαν τῆς αἰσθητικῆς ἐν τῇ ἀνωτάτῃ πολυτεχνικῇ σχολῇ. Ἐπὶ πολλὰ ἔτη τὴν ἔδραν ταύτην κατείχεν ἀνὴρ διαπρεπής, τοῦ ὁποίου εὐτυχῶς ἐξῆκολουθεῖ καὶ τώρα, εἰ καὶ ὑπὸ τύπον ἐλευθέρως δράσει, ἢ πώλυτιμος ὠφέλεια. Ἄλλ' ἐνῶ ὁ προκάτοχός μου εἰς τὸ ἔργον τοῦ διέθετεν ἀπερισπάτως ὅλον τὸν χρόνον καὶ τὰς δυνάμεις του, ἐγὼ ἕνεκα τῶν πολλαπλῶν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ καθηκόντων μου παρὰ τὰς ἀρίστας διαθέσεις μου δὲν θά δυναθῶ εἰμὴ ψυχία τινὰ νὰ προσφέρω. Πλὴν τούτων καὶ ἄλλο τι συντελεῖ εἰς τὴν δειλίαν μου, τὸ περιστατικὸν ὁμολογῶ, ὅτι ἐν τῷ χώρῳ τούτῳ, τῷ ἀφιερωμένῳ εἰς τὰς τεχνικὰς ἐπιστήμας καὶ τὴν τέχνην, ἀναλαμβάνω νὰ ἐγείρω τὴν φωνὴν μου, φωνὴν ἀνθρώπου ἀνήκοντος εἰς τὴν φιλοσοφικὴν σχολὴν. Καὶ ἀληθῶς ἢ φιλοσοφία κοινῶς νομίζεται, εἰ μὴ ὅπως ἀφελής, ἀλλ' ὅμως εἰς τὸν ὑπερτατον βαθμὸν ἀμείωτος πρακτικῆς χρησιμότητος ἀσχολία, ἐξῆκπαντος δὲ ἐκ τῶν θεωρητικῶν ἢ θεωρητικωτάτη. Νομίζεται, εἶπον ἀλλὰ πραγματικῶς σκοπὸς τῆς φιλοσοφίας ἀνάκειν ἦτο οὐ μόνον ἡ θεωρητικὴ γνῶσις, ἀλλὰ καὶ ἡ χειραγωγῆσις εἰς τὴν πρᾶξιν, καὶ ἡ ἐπιτέλεσις τῆς τοιαύτης χειραγωγικῆς ἀποστολῆς πάντοτε παρὰ τῆς φιλοσοφίας προσδοκᾶται. Καὶ ἡ φιλοσοφία ἔχει τοὺς οὕτω λεγόμενους πρακτικούς καὶ τεχνικούς κλάδους, τὰς περὶ τέχνης θεωρίας, ὧν σκοπὸς εἶναι νὰ καθοδηγῶσιν ἡμᾶς ὅπως χρησιμοποιήσωμεν τὰς γνώσεις πρὸς διαρρύθμισιν καὶ διακανόνισιν τοῦ βίου ἡμῶν καὶ ἐπίτευξαν ὠρισμένων σκοπῶν. Εἰς τοὺς πρακτικούς τῆς φιλοσοφίας κλάδους, εὖς ἡ ἀρχαίότης ἐδημιούργησε καὶ ἀνέπτυξε, τ. ἔ. τὴν λογικὴν καὶ ἠθικὴν, ὁ 18ος καὶ 19ος αἰὼν προσέθηκεν καὶ τὴν αἰσθητικὴν, καὶ ἂν σταθερῶς ἔχομεν ὑπ' ὄψει τοῦτο, ἐπιτρέπεται, νομίζω, νὰ εἶπω, ὅτι ὁ φιλόσοφος, ὅστις ἀποχρῆται εἰς τοὺς πρακτικούς τούτους κλάδους, εἶναι τρόπον τινὰ τεχνικός. Δὲν λέγω τοῦτο σκοπίμως, ἵνα προσοικειωθείς τὸν τίτλον τοῦτον καταστήσω ἐμαυ-

τὸν ἀσπαστότερον παρ' ἡμῖν, ἀλλ' ἵνα μετὰ τῆς δυνατῆς ἐμφάσεως ἐξάρω τὴν κυρίαν ἰδέαν τοῦ θέματος τοῦ σημερινῷ λόγῳ μου. Ὅταν ἀξιῶ νὰ ὀνομάζω τὸν φιλόσοφον τεχνικόν, δὲν φαίνεται ἡ παρομοίωσις αὕτη πλέον ἐλλιπής ἢ ὅσον ἐν γένει ἐπιτρέπεται εἰς ὅλας τὰς παρομοιώσεις; Καὶ δὲν εἶναι ἀληθές ὅτι χωλαίνει ἢ προκειμένη παρομοίωσις πρὸ πάντων διὰ τοῦτο, διότι ἀκριβῶς ἀμφισβητεῖται τὸ οὐσιωδέστατον, τὸ δυνατόν ὁμολογῶ τῆς διακρίσεως τῶν δυνάμεων αἰ' ἐσωτερικῶν τοῦ ἀνθρώπου λόγων περὶ τοῦ σκοποῦ; Διότι ἀληθῶς ἢ ὕλη, ὅταν διαγνώσωμεν τοὺς ἐσωτερικούς νόμους τῆς ἐπενεργείας αὐτῆς, ἀπροφασίστως ὑποκύπτει πρὸς ὑπηρεσίαν εἰς τὸν ζυγόν, ὃν ἐπιβάλλει αὐτῇ ὁ ἄνθρωπος· ἀλλ' αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ὁ πεπρωτισμένος μὲ θέλησιν, ἕκαστος ἰδίᾳ εἰς κόσμον καθ' ἑαυτὸν, περιφρονεῖ ὅλας τὰς ὑποδείξεις καὶ τοὺς κανόνας καὶ καταρρίπτει πάντα τύπον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου πρόκειται νὰ περιορισθῇ ἡ δημιουργία του. Τοῦτο εἶναι τὸ ζήτημα, ἐκ τῆς λύσεως τοῦ ὁποίου ἐξαρτᾶται ἕτερον ζήτημα, τὸ ζήτημα τῆς ἀξίας τῆς ἀποδιδόμενης σήμερον οὐ μόνον εἰς τὴν αἰσθητικὴν, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἄλλους πρακτικούς τῆς φιλοσοφίας κλάδους, τὴν λογικὴν καὶ ἠθικὴν, ἢ δὲ λύσις αὐτοῦ ἔσται ἡ κυρία ὑπόθεσις τῆς σημερινῆς διαλέξεώς μου. Ἄλλ' ὅμως ἐκλήθη, ὅπως διὰ τῶν παραδόσεών μου πραγματευθῶ πρὸς ὑμᾶς καὶ γνωριμώτερον καταστήσω εἰς τὸ ἐπιστημονικὸν ἐνδιαφέρον καὶ τὴν κρίσιν ὑμῶν ἀντικείμενον, ὅπερ εἰς εὐρύτερους κύκλους οὐδεμίαν ἢ ἐλαχίστην χαίρει εὖνοιαν· οφείλωμεν μάλιστα νὰ εἰμεθα εὐχαριστημένοι ὅτι τὸ ἐν λόγῳ ἀντικείμενον, (τ. ἔ. ἡ αἰσθητικὴ), ὡς ἀφρημένη θεωρία μόνον, παραγκωνισθὲν καὶ εἰς σεβαστὴν ἀπομάκρυνσιν κρατούμενον, δὲν θεωρεῖται ἄξιον καὶ ἠθικοῦ ἀπολακτισμοῦ. Διὰ τὸν φιλόσοφον αἰ τοιοῦτου εἶδους διαθέσεις καὶ κρίσεις ἐν εἶναι πρωτοφανεῖς. Πολλάκις ἤκουσε παραπλήσια καὶ περὶ τῶν ἄλλων πρακτικῶν τῆς ἐπιστήμης αὐτοῦ κλάδων. Εἶναι ἤδη ἐντελῶς ἐξωκειωμένος μὲ τὸ φαινόμενον, ὅτι ἀμρότερα (τ. ἔ. ἡ λογικὴ καὶ ἠθικὴ) πάντοτε εἰς ὑπεροχίαν, πάντοτε εἰς σιωπὴν καταδικασμένοι ἐν στιγμῆς ἀνάγκης μόνον ἀνακαλοῦνται. Ἄλλὰ δι' ὑμᾶς, εἰς τὴν σκοπεῖτε νὰ ἐμπιστευθῆτε εἰς τὴν χειραγωγίαν μου ἐπὶ ἐδάφους τύσον σφαλῆροῦ, σκοπιμώτατον, νομίζω, θά ἦτο, ἐὼν ἡδυνάμην ἐκ τοῦ χαρακτηρισμοῦ τῆς σημερινῆς καταστάσεως νὰ συντελέσω εἰς τὴν κατανόησιν τῆς φύσεως καὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἐγὼ ἀντιλαμβάνομαι τὴν ἐν τῷ

παρόντι σημασίαν και αποστολήν τῆς αισθητικῆς.

Ἐάν ἐπισταμένως βίψωμεν ἐν βλέμμα εἰς τὴν σύγχρονον φιλολογίαν τῆς τέχνης, εἰς τοὺς κύκλους τοὺς εἰς τὴν τέχνην ἀσχολουμένους ἰδίᾳ ἐκεῖ, ὅπου τὸ νεωτεριστικὸν βέσμα εἶναι ἰσχυρόν, ἓνα μόνον φθόγγον ἀκούομεν μετ' ἐπιτάσεως ἐπαναλαμβανόμενον, μίαν ἀπήχησιν τοῦ μέλους ἐκείνου περὶ τοῦ αὐτεξουσίου τῆς ἀτομικότητος, μέλους, ὅπερ κατ' ἀρχὰς ἐτοπίσθη κατ' ἀναφορὰν πρὸς τὴν ἠθικὴν. Τὸ καλλιτέχνημα ὡς ἀποτέλεσμα, τὸ καλλιτέχνημα ὡς ἔργον τῆς ἰσχυρᾶς προσωπικότητος, τὸ καλλιτέχνημα ὡς ἀποτύπωσις τῆς ὑποκειμενικῆς αὐτοτελείας ἐν τῇ κατ' ἐξοχὴν σημασίᾳ, αὐτὸ ἦτο τὸ σύνθημα, μετὰ τὸ ὅποιον πᾶσα κρίσις και συζήτησις ἀνθρώπων ὁμυήτων τῆς τέχνης ὡς βέβηλος ἀπηγορεύθη. Προκύβαν εἰς φῶς ἀπὸ τὰ μυστηριώδη βάθη τῆς τοῦ καλλιτέχνου ψυχῆς τοιοῦτον, ὥστε νὰ θεωρῆ, καθ' ὅν καὶ ἐκεῖνη τρόπον, τὰ τοῦ κόσμου πράγματα καὶ νὰ ἐπικοινωνῆ πρὸς αὐτά, τὸ καλλιτέχνημα, λέγουσιν, ὑπάρχει, ἐντελῶς ἀδιαφοροῦν ἂν ἀπαρέσκει ἢ δὲν κατανοεῖται. Σκοπὸς αὐτοῦ εἶναι νὰ ἀρέσκη ἑαυτῷ νὰ ἐρμηνεύῃ τὴν ἐσωτερικὴν ὁρμὴν τοῦ δημιουργήσαντος αὐτό· ἂν εὑρίσκειται κοινὸν κατανοῦν τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ, εὐπειθῶς ἀκολουθοῦν τὰ νεύματα τοῦ φιλοτεχνήσαντος αὐτό, κοινὸν ἐθισθὲν νὰ θεωρῆ τὰ τοῦ κόσμου διὰ τῶν ὁμμάτων αὐτοῦ, τίσιν καλλιτέρον ἴσως ἔλθη ἡμέρα, καθ' ἣν δύναται νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὰς ψυχὰς εὐρυτέρου κύκλου θαυμασῶν, καθ' ἣν δύναται νὰ καταστῆ πανθομολογούμενον πλέον ἀριστούργημα· ἀλλ' ἐπὶ τέλους θὰ ἐπιστῆ βεβαίως ἡ ἡμέρα τῆς κρίσεως (ὑπὸ τῆς ἱστορίας), καθ' ἣν θὰ εὐρεθῆ ἐνώπιον ἄλλων ἀνθρώπων, ἄλλων ἐπεχόντων ἐξ ἴσου ξένων καὶ ἀκατάληπτον ὅσον καὶ εἰς ἐκείνους, πρὸ τῶν ὁμμάτων τῶν ὁπίων παρήχθη. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὅχι μόνον πᾶσα κριτικὴ ἀπεκλείσθη, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ἀρέσκειν. Τὸ καλλιτέχνημα, διατείνονται, ἴσταται ὑπεράνω πάσης τοιοῦτου εἴδους χαμηλῆς σφαίρας· εἶναι ἰδίᾳ ἐκδήλωσις, ἐκφρασις τῆς ἐσωτερικῆς ζωῆς τῆς παραγούσης αὐτὸ προσωπικότητος, ἔργον τῆς φύσεως ἐξ ἀνθρωπίνης χειρὸς ἐξεληθόν, ὅπερ ἔχει τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ γλῶσσαν καὶ ἀκολουθεῖ τοὺς ἰδίους νόμους καὶ δυνατὸν μὲν εἶναι νὰ κατανοῆται, ἀλλὰ δυνατὸν καὶ νὰ μὴ κατανοῆται· ἀλλὰ νὰ ἐπικρίνη τις αὐτὸ οὐδεὶς λόγος ὑπάρχει. Καὶ κατὰ συνέπειαν ἐπαναλαμβάνεται πάντοτε ἡ αὐτὴ ἀλλόκοτος ἀξίωσις, ὅτι πρὸς ἐπίκρισιν καλλιτεχνήματος ἀνάγκη νὰ εἶναι τις καὶ αὐτὸς ἐνεργεῖα καλλιτέχνης ἢ δὲ ἀξίωσις αὐτὴ συνεπάγεται, ὡς εἰκόσ, τὴν ἰδέαν ὅτι ὄθθεν ἡ τέχνη προῦρισται κυρίως καὶ ὑπάρχει ὅχι χάριν τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ μόνον χάριν τῶν καλλιτεχνῶν. «Ἐν τοιοῦτον «μηδαίς ἀγεωμέτρητος εἰσὶ τῶν» εἰς ζητήματα

τῆς τέχνης, ἂν τις σπουδαίως ἐκλάθῃ αὐτό, ἤθελεν ἀφαιρέσθαι ἀπὸ τὴν τέχνην τὴν εὐγενεστάτην ἀποστολήν αὐτῆς, τὴν πρὸς τὸ κοινὸν ἐπικοινωνίαν καὶ τὴν ἐπ' αὐτοῦ ἐπίδρασιν καὶ ἤθελε καταστήσῃ αὐτὴν ἀγωνιωδῶς περιφρουρούμενον ἀποκλειστικὸν κτήμα σειρᾶς ὁμίλων καλλιτεχνῶν, οἵτινες πάλιν καὶ αὐτοὶ ὀφείλουσιν ἐρμητικῶς νὰ ἀποκλείωσιν ἄλλήλους. Τότε ἄρδην θὰ ἀνετρέπετο ἡ ἀλήθεια, ἣν ἐπιτακτικῶς ἐπιβάλλει ἡμῖν ἡ ἱστορία τῆς τέχνης, κηρύττουσα, ὅτι ἡ τέχνη ἐκεῖ μόνον ἀνήλθεν εἰς τὴν ὑψίστην ἀκμὴν, ὅπου τὰ ἔργα αὐτῆς ὅχι μόνον τὸ πῦρ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ διεθέριμανε, ἀλλὰ καὶ ἡ δριμύτης τοῦ σκόμματος καὶ τῆς κριτικῆς ἐβασάνισεν ὑπὸ τὸ φῶς δημοσιότητος ἀπεριόριστου. Καὶ ποῖα τῆς τέχνης διδάγματα συνηγοροῦσιν ὑπὲρ τῆς ἰδέας, ὅτι καλλιτέχνη μόνον δικαιοῦνται νὰ κρίνωσι καλλιτεχνικὰ προϊόντα; Μήπως ἡ αὐτενεργεῖα προφυλάττει ἀπὸ τῆς πρὸς ἄλλήλους ἀσυμφωνίας τῶν καλλιτεχνῶν ἐν τῇ ἐκτιμῆσει καλλιτεχνικῶν προϊόντων; Μήπως μόνον τὸ ὁμυήτων τῆς τέχνης πλῆθος διοφρονεῖ περὶ τῶν ἀρετῶν εἰκόνων καὶ κτιρίων; Δὲν βλέπομεν αὐτὴν τὴν τάξιν τῶν καλλιτεχνῶν εἰσισταμένην εἰς τὰς κρίσεις αὐτῆς τόσον, ὥστε σήμερον παρ' ὅλας τὰς καταβαλλομένας μεγίστας προσπάθειας, ὅπως ἐπικρατήσῃ πνεῦμα συνδιαλλακτικόν, ἀπεβαίνει ὅμως ἀδύνατον νὰ καταρτισθῆ ἐπιτροπὴ ἑλλαδικῶν, ἢς ἡ ἐτυμηγορία νὰ ὑπολογίζῃ, ἔστω καὶ ἐν μετριωτάτῳ βαθμῷ, ἐπὶ τὴν γενικὴν ἀποδοχὴν. Ἡ διαφωνία, ἣ ἐν τῇ ἐκτιμῆσει τοῦ καλοῦ εἰσίστασις τῶν καλαισθητικῶν ἰδεῶν κατέστη ἀκριβῶς τὸ σύνθημα τῆς συγχρόνου καλλιτεχνικῆς κινήσεως. Σήμερον εἶναι ἀδύνατον νὰ περιέλθῃ τις μεγάλην καλλιτεχνικὴν ἔλθεσιν χωρίς νὰ εὐρεθῆ μετὰ τὴν πρώτην ἢ δευτέραν αἰθουσαν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν καὶ τὴν καλαισθητικὴν κυριαρχίαν νέας πάντοτε ἐπιτροπῆς καὶ τὴν καλλιτεχνικὴν κίνησιν πάσης μεγαλοπόλειως εὐρισσομένην διεσπασμένην εἰς πληθὺν ὁμάδων, σφοδρότατα ἀλληλοπολεμουμένων καὶ ἀμοιβαίως ἀρνούμενων τὰς ἀληθεῖς καλλιτεχνικὰς ἀρετάς. Naί, ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ὁ πόλεμος οὗτος τῶν καλλιτεχνῶν ἐν τῇ ἀμοιβαίᾳ τῶν ἔργων αὐτῶν ἐκτιμῆσει συνήθως εἶναι πολὺ μᾶλλον ἀφόρητος τῶν κρίσεων τοῦ ἀπειροκάλου ὀθθεν κοινού, διότι ὁρμάται ἐκ μονομερεστάτων ἀντιλήψεων, τῶν ἀτομικῶν κλίσεων καὶ ἐπιθυμιῶν. Εἶναι δυνατὸν κατόπιν τοιαύτης πείρας καὶ τοιοῦτων παρατηρήσεων νὰ ἔχη τις καὶ τὴν ἐλαχίστην διάθεσιν νὰ ἀρυσθῆ ἐκ τοιαύτης πηγῆς ἀσφαλῆ κριτήρια, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁπίων νὰ ρυθμίσωμεν τὴν τοῦ καλοῦ αἴσθησιν καὶ τὰς περὶ τέχνης κρίσεις ἡμῶν;

Ὅπως ἐναντία πρὸς τοὺς κύκλους τῶν καλλιτεχνῶν καὶ τὴν τάξιν αὐτῶν, ὅπως περιορισθῆ ἡ

κριτικὴ, παρίσταται ἢ μέχρι πολυτελείας πλὴθυσίαι τῆς τεχνοκριτικῆς, ὡς εἰδικῶς κλάδου. Οὐδέποτε μετὰ μείζονος ἐπιμονῆς, εὐρύτητος καὶ αὐτοπεποιθήσεως ἠσκήθη ἡ κριτικὴ, ἢ καθ' ὅν χρόνον οἱ καλλιτέχνη ἀπηγόρευσαν πᾶσαν μὲν καθόλου κριτικὴν, ἰδίᾳ δὲ τὴν ψέγουσαν. Παρὰ τὴν τάξιν τῶν καλλιτεχνῶν ἴσταται ἡ τάξις τῶν τεχνοκριτῶν καὶ αὐτὴ ἐν πολυειδεστάτῃ, ἐννοεῖται, βιβλιολογικῇ κλίμακι ἀπὸ τῶν νεομυεστάτων μέχρι τῶν χειρωνακτικῶν, ἀπὸ τοῦ αὐτοτελοῦς ἐσευνητοῦ τῆς τέχνης μέχρι τοῦ ἡμερησίου χρονολογίου τοῦ ἀνομασσοῦντος τὰ ἀλλότρια. Εἶναι ἄξιον παρατηρήσεως ὅτι καὶ παρ' αὐτῇ τῇ τάξει (τῶν τεχνοκριτῶν) οὐδεμίαν εὐρεχάριν ἢ αισθητικὴν, ἂν καὶ δι' αὐτὴν φαίνεται ὅτι εἶναι ἐξ ἴσου ἀπαραίτητος ἢ αισθητικὴ, ὅσον εἰς τὸν γεωμέτρην, ὅστις ἐξέρχεται εἰς τὴν χώραν, εἶναι ἀπαραίτητα τὰ πρὸς καταμέτρησιν ἐργαλεῖα τῆς τέχνης αὐτοῦ. Διατείνονται ὅτι ἡ αισθητικὴ διὰ τὸ ἔργον αὐτῶν εἶναι αὐτόχρομα ἐπιβλαθῆς, διότι ἐφοδιάζει καὶ τὸν κριτικὸν καὶ τὸν μετὰ λόγου καὶ νεημοσύνης ἀπολαύοντα ἰδιώτην ἀπέναντι τοῦ καλλιτεχνικοῦ προϊόντος μεφαινομενικὰ μέτρα καὶ κριτήρια, ἅτινα πραγματικῶς, ὡς μηδὲως προσαρμοζόμενα εἰς τὸ κρινόμενον, οὐδεμίαν ἀξίαν ἔχουσι· διότι προήλθεν δι' ἀφαιρέσεως ἐκ καλλιτεχνημάτων τοῦ παρελθόντος, ἅτινα ὑπὸ ἄλλους ὄρους παρήχθησαν, καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο παρεμποδίζουσι τὸν θεώμενον τὸ ὑπὸ κρίσιν καλλιτέχνημα νὰ ἀφῆθῃ ἀπρόκατάληπτος καὶ ἀνεπηρέαστος εἰς τὴν ἐντύπωσιν τοῦ αἰσθηματος ἐκείνου, ὅπερ ὁ καλλιτέχνης ἐσκόπει καὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ ἑαυτοῦ γλώσσῃ καὶ διὰ τῶν ἰδίων ἑαυτοῦ μέσων ἀπέδωκεν. Καὶ ποῦ, προβάλλεται ἡ ἐρώτησις, ποῦ εἶναι αἱ κτηθεῖσαι ἐπιστημονικαὶ ἀρχαί, αἱ δυνάμειαι νὰ πορίσωσιν εἰς τὴν αισθητικὴν, ὡς τὸ μεσάζον μετὰ πηραγωγῆς καὶ ἀπολαύσεως, τὸ δικαίωμα τηλικαύτης αὐθεντίας; Καὶ ποῖα ὄφελιμα πορίσματα συνήγαγε, πορίσματα δυνάμειαι νὰ χρησμεύσωσιν εἰς πάντα ἕκαστον ἐν τῇ ἐκτιμῆσει τῆς ἀξίας τῶν καλλιτεχνικῶν προϊόντων ὡς βέβαια κριτήρια, εἰς δὲ τὸν καλλιτέχνην ἀσφαλῆς κανὼν ρυθμίζων τὴν παραγωγὴν; Δὲν ἀποδεικνύει ἢ ἀτελευτήτος καὶ οὐδέποτε ἐξομαλίζομένη ἐρις περὶ τῆς ἀξίας ὀρισμένου καλλιτεχνήματος, περὶ τῆς ἀξίας ὀρισμένου κύκλου καλλιτεχνῶν ἢ καὶ σχολῶν ὄλων, δὲν ἀποδεικνύει ἢ ἀμηχανία ἀπέναντι ἔργων, ἐν εἰς ἀποτυποῦται ἰσχυρά, ἰδιωγνῶμων καὶ τῆς παραδόσεως ἐκκλίνουσα ἀτομικότης, ὅτι σύμπασα ἢ μέχρι τοῦδε φιλοσοφικῆ θεωρία περὶ τέχνης καὶ νόμων αὐτῆς δὲν ἐμόρφωσε σταθερὰς ἀρχὰς, ἀσφαλῆ κριτήρια περὶ τῶν τοιοῦτων ζητημάτων; Διὰ τοῦτο δὲν εἶναι οὐλοῦ θαυμαστόν, ὅτι εἰς τὴν ἐλευθέραν, τὴν ὑπὸ οὐδενὸς αισθητικῶς νόμου δεσμευομένην ὑπο-

κειμενικότητα τοῦ καλλιτέχνου ἀντιπαρέστη ἢ οὐδὲν ἤττον ἐλευθέρᾳ καὶ ἀδέσμευτος ὑποκειμενικότητος τοῦ κριτικοῦ· διόλου δὲν εἶναι θαυμαστόν, ὅτι ἐξ αὐθεντικῆς πηγῆς ὑπεστηρίχθη ἡ ἀρχή, ὅτι τὸ καλὸν ἐγχεῖται ἐν τῇ σχέσει τῆς ὑποκειμενικότητος πρὸς τὸ ἀντικείμενον, ἐν τῇ χαρακτηρισμῶ τῶν ἀντικειμένων διὰ τοῦ προσώπου καὶ ὡς τὰ πρόσωπα, αἱ περιστάσεις, ἢ ἀνάπτυξις καὶ ἡ ψυχικὴ διάθεσις αὐτῶν εἶναι διαφοραὶ, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον εἶναι καὶ ὁ οὗτω λεγόμενος αισθητικὸς χαρακτήρ τῶν πραγμάτων, ὅστις εἶναι οὐχὶ ἐπενεργεῖα τις τοῦ ἀντικειμένου, ἀλλὰ μᾶλλον ποιότης τις τοῦ ὑποκειμένου. Τὸ καλὸν εἶναι οὐχὶ ἰδιότης τοῦ πράγματος, ἀλλ' ἡ κατάστασις καλλιτεχνικῶς διατεθέντος καὶ ἐμπνευσθέντος ἀτόμου.

Βεβαίως ὅμως οὐδὲ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον παρακάμπτεται ἡ ἀναμφήριστος ἔνστασις, ὅτι ὅχι πάλιν πᾶσαι ἀδιακρίτως αἱ τοιαῦται ὑποκειμενικαὶ ἀποφάνσεις δύναται νὰ διεκδικήσωσιν ἴσον κύρος προκειμένου περὶ ἔργων τῆς τέχνης. Ὡς μετὰ τῶν παραγόντων ὑπάρχουσιν εὐνοῦμενοι τῆς τύχης, οὗτω καὶ μετὰ τῶν ἀπολαυόντων, τῶν ἀσκούτων τὴν κριτικὴν. Naί, παρὰ τὸν καλλιτέχνην, ὅστις θεωρεῖται θεῖόν τι ἐπὶ τῆς γῆς ὄν, ἴσταται καὶ ἕτερον τρόπον τινὰ θεῖον ἐπὶ τῆς γῆς ὄν ὑπέρτερον τοῦ πρώτου. Καὶ αὐτοῦ ἡ κρίσις εἶναι παραγωγή καθ' ὅν τρόπον τὸ ὕλικόν τοῦ καλλιτέχνου εἶναι χρώματα, μάρμαρον καὶ τόνοι, οὗτω καὶ τοῦ κριτικοῦ τὸ ὕλικόν εἶναι ἡ τοῦ καλλιτέχνου ψυχὴ, εἰς τὰς μυχιατάτας κινήσεις τῆς ὁπίας ἐμβαθύνων ἐξετάζει, ἐρμηνεύει καὶ ἀποκαλύπτει αὐτάς. Εἶναι φανερόν, ὅτι ὁ δεῦτερος οὗτος δημιουργὸς δι' ὅσον κρίνει καὶ γράφει, καθ' ὅν τρόπον ἐρμηνεύει καὶ διασαφηνίζει τὸ ἔργον, ἐμφυσᾷ πρῶτος εἰς τὸ νεκρὸν τοῦ καλλιτέχνου ἔργον τὴν πνοὴν καὶ εἶναι τοῦλάχιστον ἐξ ἴσου κύριος τοῦ καλλιτεχνήματος, ὅσον καὶ ὁ καλλιτέχνης. Καθ' ὅν τρόπον ἀπὸ τὰ βάθη τῆς ψυχῆς τοῦ καλλιτέχνου ἐκπηδᾷ τὸ καλλιτεχνήμα, οὗτω καὶ τοῦ κριτικοῦ ἡ κρίσις, δημιουργήμα φαντασίας ἀναλυτικῆς θαυμασίας, ὅσον καὶ τὸ τοῦ καλλιτέχνου δημιουργήμα κατ' ἐμπνευσιν φαντασίας. Καὶ ἐνταῦθα ἐπαναλαμβάνεται ἡ αὐτὴ ἐξέλιξις τῆς διαδόσεως, ὅταν προηγουμένως παρέστησα ὑμῖν προκειμένου περὶ τοῦ καλλιτεχνικοῦ ἔργου. Ὁ κριτικὸς προπορεύεται ὑψηλὰ κρατῶν τὴν λαμπάδα, δι' ἣς φωτίζει τὰ σκότη τῆς τοῦ καλοῦ αἰσθήσεως, ἀδιοφρών, ἂν ἄλλοι ἀκολουθοῦσιν αὐτὸν ἢ ὅχι. Κατ' ἀρχὰς ἴσως μόνος, μονώτατος, προσλαμβάνει κατὰ μίκρον ὀπαδοὺς τῶν ἐκτιμῆσεων αὐτοῦ, μέχρις οὗ ὅτι σήμερον φαίνεται ἐκπληξίς καὶ παράδοξον καταστῆ τὸπος καὶ τύπος κοινὸς δι' ὅλους.

Ἄλλ' ἴδωμεν πῶς ἀρὰ γε γίνεται τις κριτικὸς; Ἀληθῶς οὕτως ἀπλῶς, ὅπως κατὰ τὴν



γνώμην τινῶν γίνεται καὶ καλλιτέχνης, ἂν δη-  
λαδῆ ἀρχίσῃ ἡμέραν τινα νὰ συνθέτῃ ποιήματα  
ἢ νὰ ζωγραφῇ ἢ περὶ τέχνης νὰ γράφῃ; Μὴ με  
παρνοῦτε. Θὰ ἦμην ὁ ἑσχατος ἐγώ, ὅστις τὴν  
ἐκ καλλιτεχνικοῦ τινος ἔργου ἐντύπωσιν εἰς ἀ-  
προκατάληπτον καὶ δεκτικὴν τοῦ τεχνικοῦ ψυχι-  
κὴν διάθεσιν καὶ τὴν ἔκφρασιν τῆς ἐντύπωσως  
ταύτης ἤθελον ὑποτιμῆσθαι. Ἄλλ' εἶναι ποτε δυ-  
νατὸν νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι τοιαύτη ἐντύπωσις  
ἀποτελεῖ κρίσιν περὶ τῆς καλλιτεχνικῆς ἀξίας;  
Εἶναι δυνατὸν νὰ ἀγνοῶμεν, ὅτι ἰσχυραὶ ἐντυ-  
πώσεις πολλάκις παράγονται ἐξ ἔργων, ὧν ἡ  
καλλιτεχνικὴ ἀξία εἶναι ἐλαχίστη, ἐξ ἔργων, ἃ  
τινα ἡ ἐπερχομένη γενεὰ μάλιστα γνωρίζει πλέον,  
ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον δὲ ὅπως περιφρονεῖ; Εἶναι  
λογικόν, ἢ ὑποκειμενικότης, ἢ κατὰ τύχην εὐ-  
διαθεσία καὶ δεκτικότης τοῦ ἀτόμου νὰ ἀνάγῃ-  
ται εἰς περιωπὴν Ἀρείου Πάγου; Δὲν ἀντιφά-  
σκουμεν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον πρὸς τὴν πραγμα-  
τικότητά αὐτήν, ἣτις διδάσκει ἡμᾶς ὅτι τοιοῦ-  
τον δικαίωμα τῆς ὑποκειμενικότητος ὀλίγον μόνον  
χρόνον καὶ — ἡδύνατο νὰ εἶπῃ τις — δι' ἀν-  
θιρεσίας πάντοτε ἰσχυρῶν, ἀλλ' ὅτι ἐπὶ τέλους  
κατίσχυσαν ὀριστικῶς καὶ ἐπιβλητικῶς τὰ δι-  
καιώματα τῆς ἀντικειμενικῆς καὶ καθολικῆς κρί-  
σεως. Ἐπιτρέψατέ μοι νὰ ὑπενμήσω ὑμᾶς τοὺς  
ὠραίους λόγους τοῦ Στράους ἐπὶ ἄλλου μὲν ζη-  
τήματος λεχθέντος ὑπ' ἐκείνου, ἀλλὰ πληρέ-  
στατα προσαρμολογούμενους καὶ εἰς τὸ ἡμέτερον.  
« Ἡ ὑποκειμενικὴ κριτικὴ τοῦ ἀτόμου ὁμοιάζει  
μὲ σωλῆνα κρήνης, τὸν ὅποιον τὸ τυχὸν παιδίον  
δύναται διὰ τῆς χειρὸς του νὰ φράξῃ ἐπὶ τινὰ  
χρόνον. Ἡ κριτικὴ, ὡς ἐν τῇ τῶν αἰώνων πο-  
ρεῖα ἀντικειμενικῶς τελειοῦται, ὀρηκτικῶς ἐπὶ  
τὰ πρόσω βῆσι ὡς παταγῶδες ποταμός, κατὰ  
τῆς φορᾶς τοῦ ὁποίου ὅλα τὰ ἐμφράγματα καὶ  
προχώματα οὐδὲν ἰσχύουσι». Καὶ ἀληθῶς; τί  
εἶναι ὁ καθ' ἕκαστον κριτικός, τί εἶναι ἔστω καὶ  
ἡ μεγίστη ἀντιληπτικότης ἐνός ἀτόμου ἢ πολ-  
λῶν ὁμοῦ ἀτόμων, τί εἶναι ἡ λαμπροτάτη ἐφή-  
μερος δόξα ἀπέναντι τοῦ σιωπηλοῦ δικαστηρίου  
τῶν αἰώνων, ἀπέναντι τοῦ κύρους, τὸ ὅποιον ἐπὶ  
ἐκάστης νέας γενεᾶς ἀνανεούμενον κρατύνεται  
καί, κατισχυὼν πάσης ὑπὸ τοῦ προσκλήρου συρ-  
μοῦ βυμονικουμένης καλαισθησίας καὶ τῶν ὑπο-  
κειμενικῶν αὐτῆς ἐκτιμήσεων, νικηφόρον πάν-  
τοτε καὶ ὀγκοῦμενον ἐπὶ τὰ πρόσω ἐλαύνει;  
Ἐπὶ τοιούτων ἀριστουργημάτων τῶν αἰώνων δυ-  
νάμεθα νὰ μελετήσωμεν τοὺς νόμους τοῦ καλοῦ  
καὶ οἱ νόμοι οὗτοι προσπορίζουσιν ἡμῖν σύναμα  
καὶ τὴν ἀπόδειξιν, ὅτι οὐχὶ ἀπλῶς, ὡς κοινῶς  
νομίζεται, ἐκάστη ἐποχὴ ἔχει τὸ ἴδιον αὐτῆς  
καλόν, ὅπερ διὰ τὰς ἄλλας ἐποχὰς εἶναι ἄγνω-  
στον καὶ ἀκατάληπτον, ἀλλ' ὅτι παρὰ πάσας τὰς  
ἰδιαζούσας περιστάσεις τῶν ἐποχῶν καὶ τῶν ἐ-  
θνῶν, τῶν μέσων, ἃτινα διαθέτουσι, τῶν τε

καλλιτεχνικῶν πρὸς ἀποτύπωσιν τῆς τοῦ καλοῦ  
ἰδέας καὶ τῶν λεκτικῶν πρὸς ἐρμηνείαν καὶ ἐκ-  
τίμησιν αὐτῆς, ὡς βῆσις ὁμῶς πάσης τεχνικῆς  
δημιουργίας καὶ ἀπολαύσεως ὑπόκειται ψυχολο-  
γικός τις νόμος καὶ ὑπάρχουσιν ὠρισμένα ἰδιό-  
τητες τῆς μορφῆς τῶν προϊόντων τῆς φαντασίας,  
ἰδιότητες ἀσφαλίζουσαι εἰς αὐτὰ τὴν αἰσθητικὴν  
ἐπενέργειαν.

Καὶ διὰ τοῦτο καὶ διὰ τὸν κριτικὸν καὶ διὰ τὸν  
καλλιτέχνην οὐδεμία ἄλλη σχολὴ ὑπάρχει, ἀλλὰ  
τὸ παρελθὸν μόνον, οὐχὶ ὅπως δεσμεύηται ὑπ'  
αὐτοῦ, ἀλλ' ὅπως παρασκευάζῃ ἐαυτῷ πτέρυγας  
καὶ οἶακα ἐξ αὐτοῦ. Τοῦτο κατεῖδε μετὰ θου-  
μαστῆς ὀξυδερκείας εἰς τῶν κορυφαίων τῆς νεο-  
τέρας Ἀγγλικῆς κριτικῆς ὁ Ματθαῖος Ἀρνόλδος  
Ἐν μεγίστη ἀντιθέσει πρὸς τὸν ἄκρατον ὑποκει-  
μενισμόν, ὅστις σήμερον πανταχοῦ ὡς ὑπερ-  
τάτη σοφία ἐκθειάζεται, λέγει « Ἡ μεγάλη τοῦ  
κριτικοῦ τέχνη ἐγκείται ἐν τούτῳ, νὰ θέτῃ δη-  
λονότι τὸ πρόσωπον τοῦ παράμερα καὶ νὰ ἐπι-  
τρέπῃ τὴν ἐτυμηγορίαν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα.  
Γνησία καὶ ἀληθῆς κριτικὴ εἶναι ἡ τάσις, πᾶν  
ὅ, τι κάλλιστον ἐν τῇ ἀνθρωπότητι ὑπάρχει, τῆς  
διανοίας ἢ τῆς πράξεως προϊόν, ἀφ' οὗ αὐτὸς κα-  
τανόησι νὰ τὸ διαδώσῃ εἰς ὅσον οἶόν τι εὐρύτε-  
ρον κύκλον».

Ἄλλ' εἰς τὰ ἀνωτέρω περιέχεται πλήρης,  
νομίζω, ὁ οὐσιώδης χαρακτηρισμὸς τοῦ σκοποῦ  
τῆς αἰσθητικῆς ἐν γένει, καὶ ἰδίᾳ τοῦ σκοποῦ  
αὐτῆς ὡς μαθήματος ἐν τεχνικῷ ἐκπαιδευτηρίῳ.  
Τὴν αἰσθητικὴν θεωρῶ ὡς ἐπιστημονικὴν βῆσιν  
τῆς κριτικῆς οὐ μόνον ἀλλοτρίων ἀλλ' ὡς εἰκός,  
καὶ ἰδίων προϊόντων, ἃτινα ἀπεβλέπουσιν εἰς  
σκοπὸν ὑψηλότερον τῆς καθ' ἡμέραν χρήσεως καὶ  
συγχρότως προϊόντων, ἃτινα εἶναι προωρισμένα  
— δυνάμεθα ἀφόβως νὰ ἐκστομίσωμεν τὴν σή-  
μερον ἀπηγορευμένην λέξιν — νὰ εἶναι ὠραῖα,  
νὰ ἀρέσκωσι, νὰ τέρπωσι τὴν φαντασίαν ἡμῶν,  
νὰ ἐξεγείρωσι τὴν ψυχικὴν διάθεσιν. Ἄλλὰ δὲν  
ἐννοῶ πάλιν τοιαύτην αἰσθητικὴν, ἣτις ὡς ὑπερ-  
τέρα τις, ἀξιωματικώτερα, ἐπὶ τύπων μᾶλλον  
ἀφηρημένων ἐρειδομένη ὑποκειμενικότης ἀντι-  
τάσσεται εἰς τὴν ὑποκειμενικότητα τοῦ κριτι-  
κοῦ, ὡς τις ἐκ τῶν προτέρων καὶ καθαρῶς θεωρη-  
τικὴ ἐπιστήμη, ἀλλ' ἣτις ἐκ τοῦ ἐμπειρικοῦ καὶ  
ἱστορικοῦ ὀρμωμένη ζητεῖ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν κα-  
τανόησιν τῆς ἐπὶ νόμων ὠρισμένων βασιζομένης  
ἀλληλεσχίας καὶ ἐκ τῆς τοιαύτης κατανόησεως  
εἰς πρακτικούς κανόνας, εἰς τὴν μάρφωσιν κρι-  
τηρίων καὶ μέτρων καὶ σύναμα καὶ ἀρχῶν τινῶν  
γενικῶν πρὸς ῥυθμίσειν τῆς καλλιτεχνικῆς δρά-  
σεως.

(Ἐπειτα τὸ τέλος).

Ἐρ' Ὁδησῶ

ΒΑΣ. ΜΙΧΑΗΛ δ. ρ.

## Η ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

### ΑΝΑ ΤΗΝ ΥΦΗΛΙΟΝ

#### ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ

Ἡ δημοτικὴ ἐκπαίδευσις ἐν Πορτογαλίᾳ δι-  
αιρεῖται εἰς δύο διακεκριμένας ἀπ' ἀλλήλων βα-  
θμίδας, τὴν στοιχειώδη δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν καὶ  
τὴν συμπληρωτικὴν. Καὶ ἐν μὲν ταῖς σχολαίσις  
τῆς πρώτης βαθμίδος διδάσκονται τὰ ἐξῆς μαθή-  
ματα: ἀνάγνωσις, γραφὴ, ἀριθμητικὴ, θρησκευ-  
τικά, μαθήματα ἠθικῆς, ἰχνογραφία, χειροτε-  
χνία γυμναστικά, ἱστορία, γεωγραφία, γω-  
μετρία. Ἐν δὲ ταῖς σχολαίσις τῆς δευτέρας βα-  
θμίδος διδάσκονται: πορτογαλικὴ γλῶσσα, ἀρι-  
θμητικὴ, γεωμετρία, καθήκοντα καὶ δικαιώματα  
τοῦ πολίτου, στοιχειώδεις γνώσεις τῆς πολιτι-  
κῆς οἰκονομίας, φυσικὴ, χημεία καὶ φυσικὴ  
ἱστορία ἐφηρμοσμένη ἐπὶ τῆς γεωργίας, τῆς βιομη-  
χανίας καὶ τῆς υγιεινῆς, χρονολογία, ἱστορία,  
γεωγραφία, ἱερὰ ἱστορία, ἠθικὴ, ἰχνογραφία,  
γυμναστικὴ, μουσικὴ, κολυμβητικὴ.

Ἡ ἐκπαίδευσις παρέχεται δωρεάν καὶ εἶναι  
ὑποχρεωτικὴ ὡς πρὸς τὰ σχολεῖα τῆς πρώτης  
βαθμίδος διὰ τοὺς παῖδας τοὺς ἄγοντας ἡλικίαν  
ἀπὸ τοῦ ἔκτου μέχρι τοῦ δωδεκάτου ἔτους. Ἐ-  
καστος δῆμος ὑποχρεοῦται νὰ συντηρῇ ἐν τοῦ-  
λάχιστον σχολεῖον ἀρρένων καὶ ἐν θηλέων. Τὰ  
συμπληρωτικὰ σχολεῖα ἰδρύονται μόνον εἰς τὰς  
πόλεις, ὧν ὁ πληθυσμὸς εἶναι ὑπέρτερος τῶν  
4000.

Οἱ διδάσκαλοι πάντες εἶναι ἀπόφοιτοι διδα-  
σκαλείων, διορίζονται δὲ εἰς τὰς κενὰς θέσεις μετὰ  
διαγωνισμόν. Διδασκαλεῖα καθ' ὅλην τὴν Πορ-  
τογαλίαν λειτουργοῦν τέσσαρα, δύο ἀρρένων καὶ  
δύο θηλέων, ἐν Λισσαβῶνι καὶ Πόρτῳ.

Ἡ ἀνωτάτη διοίκησις τῶν σχολείων τῆς δη-  
μοτικῆς ἐκπαίδευσως εἶναι ἀναθεθειμένη εἰς τὸν  
Γενικὸν Διευθυντὴν τῆς δημοσίας ἐκπαίδευσως,  
ἐδρεύοντα ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν ἐσωτερικῶν,  
καθ' ἕκαστον δὲ νομὸν ὑπάρχει ἐπιθεωρητῆς διο-  
ριζόμενος ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου. Ἡ οἰκονομικὴ  
τέλος διοίκησις τῶν σχολείων εἶναι ἀναθεθειμένη  
εἰς τοὺς νομάρχας καὶ τοὺς ἐπάρχους.

Ἐπὶ πληθυσμοῦ 5.049.729 κατοίκων ὑπάρ-  
χουν 4492 δημοσια σχολεῖα, ὧν διὰ τὰ ἄρ-  
ρενα μὲν 2882, διὰ τὰ θήλεα δὲ 1345 καὶ 325  
μικτά. Λειτουργοῦν ἐπίσης 1579 ἰδιωτικὰ σχο-  
λεῖα. Εἰς τὰ σχολεῖα ταῦτα φοιτοῦν ἐν ὅλῳ  
227.225 μαθηταὶ καὶ μαθήτριαι. Ὁ ἀριθμὸς  
τῶν ἀγγραμμάτων ἀνέρχεται εἰς 76 ἐπὶ ταῖς 100,  
εἰ καὶ ὁ νόμος περὶ ὑποχρεωτικῆς ἐγγραφῆς καὶ  
φοιτήσεως ἐφηρμόσθη ἀπὸ τοῦ 1845.

Μ.

## ΑΙ ΑΠΟΛΑΥΣΕΙΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ<sup>1</sup>

[Κατὰ τὸν Λῶμποκ. — Μετάφρασις Θ. Φλωρᾶ]

### ΤΟ ΚΑΘΗΚΟΝ ΤΗΣ ΕΥΤΥΧΙΑΣ

Διὰ πάρα πολλοὺς ἀνθρώπους δὲν σκεπάζουσιν  
μὲ σύννεφα τὸν ἥλιον τῆς ζωῆς αἱ μεγάλαι θλί-  
ψεις, αἱ ἀσθένειαι καὶ ὁ θάνατος, ἀλλ' αἱ μικραὶ  
ἐκεῖναι «καθημεριναὶ ἀγωνίαι», αἱ ὁποῖαι εἶνε  
ἀσήμαντοι καθ' ἑαυτὰς καὶ τὰς ὁλοκίας ἡμποροῦ-  
μεν ν' ἀποφύγωμεν εὐκολα.

Πόσον εὐτυχῆς θὰ ἦτο ἡ οἰκογένεια ἡμῶν  
πάντοτε σχεδόν, ἐὰν δὲν ὑπῆρχον αἱ ἀνόητοι ἐρι-  
δες, αἱ παραζηγήσεις καὶ αἱ ἀντιλογίαι!

Πταίσομεν ἡμεῖς οἱ ἴδιοι, ἐὰν εἴμεθα σκυθρωποὶ  
καὶ μεμψίμοιροι, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον πρέπει νὰ  
θεωρῶμεν τὸν ἑαυτὸν μας δυστυχῆ, ἐὰν οἱ ἄλλοι  
εἶνε φιλόνοι καὶ σκυθρωποὶ.

Πᾶν ὅτι ὑποφέρομεν, ἡμεῖς οἱ ἴδιοι τὸ ἔχουμεν  
προκαλέσει, ἂν ὅχι διὰ παρόντων σφαλμάτων,  
τούλάχιστον ἀπὸ ἄγνοιαν καὶ ἀμελείαν.

Σπανίως σχετικῶς ἔρχονται εἰς ἡμᾶς αἱ λύ-  
παι, ἐνῶ ἡμεῖς πάντοτε πηγαίνομεν πρὸς αὐτάς.  
Πολλοὶ ἄνθρωποι σπαταλοῦν τὴν ζωὴν τῶν χω-  
ρὶς σκοπὸν, ἐπειδὴ, καθὼς λέγει ὁ Βαβρυγέρ  
«οἱ πλείστοι ἄνθρωποι μεταχειρίζονται μέγα μέ-  
ρος τῆς ζωῆς τῶν διὰ νὰ καταστήσουσιν τὸ ὑπό-  
λοιπον δυστυχῆς» ἢ καθὼς λέγει ὁ Γκιζτε «ὁ  
ἄνθρωπος, τὸν ὅποιον κατατρῶγουσιν αἱ φροντίδες,  
ἐξακολουθεῖ νὰ σπεῖρῃ τὴν ματαιότητα διὰ νὰ  
θερίσῃ τὴν ἀπελπισίαν.»

Πολλάκις βασανίζομεθα ἀπὸ τὰ κακὰ ἐκ προ-  
καταβολῆς, καθὼς π. χ. ὁ Νῶε θὰ ὑπέφερε βᾶ-  
σανα πολλὰ ἔτη ἀπὸ τὸν φόβον διὰ τὸν μέλλοντα  
νὰ συμβῆ κατακλυσμὸν καὶ ἡ Ἱερουσαλήμ, ὅτε  
ἠλώθη ἐπὶ Ἱερουσαλήμ, πρὶν ἢ πολιορκηθῆ, — ἀλλὰ  
καὶ πολλάκις γινόμεθα ἐλεεινοὶ καὶ ἀξιοθρήνητοι  
μόνον μετὰ τὸν φόβον τῶν συμφορῶν, αἱ ὁποῖαι ἐπὶ  
τέλους καὶ δὲν ἐπέρχονται.

Χρεωστοῦμεν ἐκ καθήκοντος νὰ ἐργαζώμεθα  
καὶ νὰ περιμένωμεν τὴν ἐκβασιν μετὰ ἀταραξίαν.  
Συχνάκις ἀναφέρονται ἄνθρωποι ἐξαντληθέντες  
ἀπὸ τοὺς υπερβολικοὺς κόπους, τὰ ἐννέα δέκατα  
ὁμῶς αὐτῶν ὑποφέρουσιν πράγματι μόνον ἀπὸ φό-  
βου καὶ ἀπὸ στενοχωρίας. «Τὰ ἠθικὰ ἡμῶν  
δεινὰ, λέγει ὁ Ρουσσώ, ὑπάρχουσιν ὅλα εἰς τὴν  
γνώμην μας ἐκτὸς ἐνός, τὸ ὅποιον εἶνε τὸ ἐγ-  
κλημα καὶ τὸ ὅποιον πάλιν ἀπὸ ἡμᾶς ἐξαρτά-  
ται: τὰ σωματικὰ ἡμῶν βᾶσανα ἢ μᾶς κατα-  
στρέφουσιν ἢ καταστρέφονται. Ὁ χρόνος ἢ ὁ θά-  
νατος εἶνε τὰ ἰατρικὰ μας». Ὁ δὲ Σαίξπηρ λέ-  
γει. «Τὰ ἰατρικὰ, τῶν ὁπίων τὸ μονοπώλιον

<sup>1</sup> Συνέχεια ἰδὲ σελ. 128

αποδίδωμεν εἰς τὸν οὐρανόν, εὐρίσκονται πολλάκις μέσα μας».

Καὶ ταῦτα μὲν διὰ τοὺς ἐνήλικας. Διαφέρει ὅμως τὸ πρᾶγμα διὰ τὰ παιδιά. «Ὅλοι ἀποκαλοῦν, κατ' ἐμὲ ὄχι, δικαίως, τὴν νεότητά εὐτυχῆ. Πολλὰ παιδιά εἶνε πλήρη μελαγχολίας καὶ αἰσθάνονται βαθύτατα. Καὶ ὁ μὲν ἀνὴρ χρεωστῆ νὰ εἶνε κύριος τῆς τύχης του, τὸ παιδίον ὅμως εἶνε εἰς τὴν διάκρισιν ἐκείνων, οἱ ὅποιοι τὸ περιστοιχοῦν. Εἰς περίφημος ἱπποκόμος μᾶς λέγει ὅτι μία πικρὰ λέξις αὐξάνει πολλάκις τὸν σφυγμὸν τοῦ ἀλόγου κατὰ δέκα κτύπους τὸ λεπτόν. Φαντασθῆτε λοιπὸν τί ἔμπορεῖ νὰ αἰσθανθῆ τὸ παιδίον.

Πολλάκις διὰ ν' ἀποφύγωμεν φαντασιώδη ἢ ἀμφίβολα δευνὰ ἐκθετόμεθα εἰς πραγματικὰ βήσανα. «Ὅστις, λέγει ὁ Ἐπίκουρος, δὲν ἀρκεῖται εἰς τὸ ὀλίγον, δὲν ἀρκεῖται εἰς τίποτε», ὁ δὲ Σενέκας «ὅ,τι δὲν μεταχειρίζομεθα εἶνε περιττὸν καὶ τὸ περιττὸν εἶνε ὀχληρὸν βάρος».

Εἴμεθα λοιπὸν ὄλοι φορτωμένοι μὲ ἀμέτρητα βάρη ἀνωφελῶν βασάνων, σύρομεν εἰς τὸ ταξείδιον τῆς ζωῆς τὸ ἀνωφελές φορτίον περιττῆς ἀποσκευῆς, ἐπειδὴ, καθὼς λέγει ὁ Βάκων, «ὅταν ὁ ἄνθρωπος πολλαπλασιάσῃ τὰς ἀποσκευὰς του, κόπτει κοντὰ τὰ πτερὰ του.» Εἰς τὴν ὠραίαν ἐκείνην μυθογραφίαν, ἢ Ἀλίκη βλέπουσα εἰς τὸν καθρέπτην «γίνεται λόγος περὶ ἐνὸς λευκοῦ ἱππότη, ὁ ὁποῖος ἀναχωρῶν εἰς ταξείδιον ἐφορτώθη μὲ σωρὸν πραγμάτων καὶ μαζὶ μὲ ἄλλα ἐπῆρε καὶ μίαν ποντικοπαγίδα, μὴ τυχόν τὴν ὕατα ἐνωχλεῖτο ἀπὸ τοὺς ποντικούς καὶ μίαν μελισσοκουψέλην, μήπως συνήντα εἰς τὸν δρόμον του κἀνὲν σμήνος μελισσῶν.

Γνωστὸς φυσιοδίφης μᾶς διηγεῖται, ὅτι ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του εἰς ταξείδιον εἶχε συναντήσῃ καθ' ὁδὸν Ἰνδοὺς, οἱ ὅποιοι τῷ ἀφῆρσαν ὅλας τὰς ἀποσκευὰς, ἀρκεῖται δὲ νὰ προσθέσῃ: «Ἔτσι ἐγίναμεν ἐλαφρότεροι καὶ τὴν ἄλλην ἡμέραν ἡ πορεία μας ἦτο πλέον εὐχάριστος». Χρεωστῶ ὅμως ἐγὼ νὰ προσθέσω, ὅτι οἱ Ἰνδοὶ θὰ εἶχον ἀναμφιβόλως θραύσει καὶ τὰ ἐπιστημονικά του ἐργαλεῖα, τῶν ὁποίων ἡ στέρησις βεβαίως περιεῖχε δυσχερεΐας.

Ὅταν ἀληθινὰ ἐπέρχεται ἡ λύπη, ὁ Μάρκος Αὐρηλῖος πολὺ φρονίμως μᾶς λέγει: «μὴ λησμονήσῃς τότε νὰ εἴπῃς εἰς τὸν ἑαυτὸν σου—αὐτὸ δὲν εἶναι δυστύχημα, ἀλλὰ μᾶλλον εὐτύχημα, ἐὰν δυναθῶ νὰ τὸ ὑποφέρω μὲ καρτερίαν». Ὁ ἰδικὸς μας θυμὸς μᾶς βλέπτει περισσότερον ἀπὸ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον προκαλεῖ τὴν ὀργὴν μας καὶ ὑποφέρωμεν πολὺ περισσότερον ἀπὸ τὸν ἐρεθισμὸν καὶ τὴν λύπην, τὴν ὁποίαν γεννοῦν μέσα μας τὰ πράγματα, παρὰ ἀπὸ αὐτὰς τὰς πράξεις, διὰ τὰς ὁποίας ἐθυμώσαμεν ἢ ἐλυπήθημεν. Πόσοι, τῷ ὄντι, ἄνθρωποι ἐξάπτονται καὶ ταρασ-

σονται ἀπὸ φιλονικίας καὶ ἐριδίας οἰκογενειακῆς! Καὶ ὅμως εἰς τὰ ἐννέα δέκατα τῶν περιπτώσεων δὲν πρέπει νὰ ὑποφέρωμεν ἀπὸ τὰς ἐπιπληξείας. Ἐὰν μᾶς κατακρίνουν δικαίως, πρέπει νὰ τὸ δεχώμεθα ὡς νουθεσίαν, ἐὰν δὲ ἡ ἐπιπληξίς ἦτο ἄδικος, διὰ τί νὰ μᾶς λυπῆ;

Καὶ ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἐπέρχονται τὰ δυστύχημα, τὰ κάμνομεν ἡμεῖς χειρότερα ἀκόμη, ὅταν λυπώμεθα αὐτά. «Χρεωστῶ ν' ἀποθάνω, λέγει ὁ Ἐπίκτητος, ἀλλὰ μήπως χρεωστῶ ν' ἀποθάνω καὶ λυπημένος;—Χρεωστῶ νὰ φυλακισθῶ, ἀλλὰ μήπως πρέπει καὶ νὰ κλαίω;—Πρέπει νὰ ἐξορισθῶ, καὶ μήπως ἔμποροῦν νὰ μ' ἐμποδίσουν ν' ἀναχωρήσω φαιδρὸς καὶ χαρούμενος;—Ἀλλὰ θὰ σὲ φυλακίσω!—Τί λέγεις, ὦ ἄνθρωπε; Τὸ σῶμά μου ἔμπορεῖ νὰ τὸ φυλακίσῃς, τὴν ψυχὴν μου ὅμως μήτε αὐτὸς ὁ Ζεὺς δὲν ἔμπορεῖ νὰ τὴν ὑποτάξῃ.»

Τὸ σφάλμα λοιπὸν συνήθως εἶνε ἰδικόν μας, ἐὰν δὲν ἔμποροῦμεν νὰ εἴμεθα εὐτυχεῖς. Ὁ Σωκράτης ἐξῆ ἐπὶ τῶν τριάκοντα τυράννων, ὁ Ἐπίκτητος ἦτο πτωχὸς δούλος καὶ ὅμως ὅποσα χρεωστοῦμεν καὶ εἰς τοὺς δύο! «Κοί πῶς εἶνε δυνατόν, λέγει ὁ Ἐπίκτητος, ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει τίποτε, εἶνε γυμνός, ἄδικος, ἀνέστιος, ἀκάθαρτος, χωρὶς δούλους, χωρὶς πατρίδα, νὰ διέρχεται καλὰ τὴν ζωὴν του; Ἰδοῦ, ὁ Θεὸς σὰς ἐστείλειν ἄνθρωπον διὰ νὰ σὰς δείξῃ, ὅτι τοῦτο εἶνε δυνατόν.—Ἰδετέ με, εἶμαι ἄδικος, ἄπολις, χωρὶς κτήματα, χωρὶς δούλους, κοιμῶμαι κατὰ γῆς, δὲν ἔχω γυναῖκα, οὔτε τέκνα, οὔτε περιουσίαν, ἀλλὰ μόνον τὴν γῆν, τὸν οὐρανὸν καὶ ἓν παλαιὸν φόρεμα. Καὶ τί μοῦ λείπει; δὲν εἶμαι ἄλυπος, δὲν εἶμαι ἄφοβος, δὲν εἶμαι ἐλεύθερος; Πότε μὲ εἶδε κἀνεὶς ἀπὸ σὰς νὰ μὴ ἀπολούσω ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐπιθυμῶ, ἢ νὰ περιπίπτω εἰς ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἠθέλον ν' ἀποφύγω; Πότε παρεπνεύθη εἰς τὸν Θεὸν ἢ εἰς τὸν ἄνθρωπον; πότε κατηγορήσῃς τινὰ; μὲ εἶδε ποτε κἀνεὶς ἀπὸ σὰς σκυθρωπὸν; καὶ πῶς παρουσιάζομαι εἰς ἐκείνους τοὺς ὁποίους σὲ φοβεῖσθε καὶ θαυμάζετε; Δὲν τοὺς μεταχειρίζομαι ὡς ἀνδράποδα; Καὶ τίς, ὅταν μὲ βλέπῃ, δὲν νομίζει ὅτι βλέπει τὸν κύριόν του καὶ τὸν βασιλέα του;».

Ἀναλογισθῆτε διὰ πόσα πράγματα χρεωστοῦμεν εὐγνωμοσύνην. Ὀλίγοι μόνον συναισθάνονται τὰς χάριτας, τὰς ὁποίας κάθε ἡμέρα μᾶς φέρει, ἐπειδὴ τὰς θεωροῦμεν ὡς ἀπλούστατα πράγματα «καὶ ὅμως ἡ τελειότης ἐγίνε μὲ τὰ ἀπλούστατα πράγματα καὶ ἡ τελειότης δὲν εἶνε καθόλου ἀπλοῦν πρᾶγμα», εἶπέ ποτε ὁ Μιχαὴλ Ἀγγελοῦ. Δὲν τὰς παρατηροῦμεν, ἐπειδὴ πάντοτε τὰς ἔχουμεν ἐμπροσθέν μας καὶ διὰ τὸν καθένα ἀπὸ ἡμᾶς, «τὰ ἀπλὰ αὐτὰ δῶρα καὶ ἄλλα ἐξ Ἰσοῦ ἀσήμεντα, καθὼς τὸ ψωμί καὶ τὸ κρασί, τὰ ὀπωρικά καὶ τὸ γάλα, θὰ ἐστολί-

ζοντο βέβαια μὲ κάποιαν ποιητικὴν καὶ ἠθικὴν σημασίαν, ὅποιαν ἔχουν ἀναμφιβόλως ὅλαι αἱ τροφαὶ τῆς καθημερινῆς ἡμῶν ζωῆς, ἤρκει μόνον νὰ ἔμποροῦσαμεν νὰ σχίσωμεν τὸν πέπλον τῆς συνήθειας, ὁ ὁποῖος μᾶς σκεπάζει τόσα καὶ τόσα πράγματα, αἰτὰ καθ' ἑαυτὰ ὄχι πρόστυχα».

«Φυλάξου, λέγει ὁ Ἰσαὰκ Βάλτων, μὴ τυχὸν δὲν εὐχαριστήσῃς ἀρετὰ καὶ δὲν δοξολογήσῃς τὸν Θεὸν διὰ τὰς εὐλογίας, τὰς ὁποίας καθ' ἡμέραν ἀπολαμβάνεις, προσφασίζόμενος ὅτι εἶνε κοιναί. Μὴ λησμονήσῃς νὰ τὸν δοξάσῃς διὰ τὴν χαρὰν καὶ τὴν ἀψάν εὐχαρίστησιν, τὴν ὁποίαν ἀπελαύσαμεν ἀπὸ τὴν ἡμέραν ποῦ εἶδεν ὁ εἰς τὸν ἄλλον. Καὶ τί δὲν θὰ εἶδεν ὁ τυφλὸς διὰ νὰ ἰδῇ τὰ χαρωπὰ βυάκια, τὰ λιβάδια, τὰ ἄνθη, τὰς βρύσεις; Αὐτὰ καὶ πολλὰ ἄλλα καλὰ τὰ ἔχουμεν ἡμεῖς καθ' ἡμέραν». — «Ἡ εὐχαρίστησις, μᾶς λέγει ὁ Ἐπίκουρος, δὲν συνίσταται εἰς τὴν πολλὴν περιουσίαν, ἀλλ' εἰς τὰς ὀλίγας ἀνάγκας». Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡμεῖς τοῦλάχιστον εἰς τὴν εὐτυχίαν ἡμῶν πατρίδα ἔμποροῦμεν νὰ ἔχωμεν πολλὰς ἐπιθυμίας καὶ νὰ τὰς ἱκανοποιήσωμεν, ἀρκεῖ μόνον νὰ μὴ εἶνε παράλογοι.

Καὶ τῷ ὄντι, ἡ φύσις μὲ περίσσειαν μεγάλῃν ἐκπληρῶνει τὰς ἀνάγκας τῆς ἀνθρωπίνης εὐτυχίας. «Νὰ εἴμεθα ἄγρυπνοι ἕως ὅτου βλαστήσῃ ὁ σπόρος καὶ μεγαλώσῃ τὰ ἄνθη, νὰ σύρωμεν μὲ προθυμίαν τὸ ἄροτρον καὶ τὸ λισγάρι, ν' ἀναγινώσκωμεν, νὰ σκεπτόμεθα, ν' ἀγαπῶμεν καὶ νὰ προσευχώμεθα, αὐτὰ, λέγει ὁ Ρώσικιν, αὐτὰ εἶνε τὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα κάμνουν τοὺς ἀνθρώπους εὐτυχεῖς».

«Ἐπεσα εἰς χεῖρας ληστῶν, λέγει ὁ Taylor, καὶ τί ἐπαθα; Μοῦ ἀφῆκαν τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην, τὴν φωτιὰν καὶ τὸ νερόν, γυναῖκα, ἢ ὁποῖα μὲ ἀγαπᾷ, φίλους πολλοὺς διὰ νὰ μὲ λυπηθοῦν, μερικοὺς διὰ νὰ μὲ βοηθήσουν, καὶ ἔχω πρὸς τοῦτοίς τὴν γλώσσάν μου διὰ νὰ ὀμιλῶ, τὴν εὐθυμίαν μου, τὴν ζωηρότητα τοῦ πνεύματός μου καὶ ἤσυχον τὴν συνείδησίν μου. Ὅστις ὅμως, ἐνῶ ἔχει τὸσας ἀφορμὰς χαρᾶς, χάνει ὅλας αὐτὰς τὰς ἀπολαύσεις καὶ προτιμᾷ νὰ καθίσῃ ἴσα ἴσα ἐπάνω εἰς μίαν δράκα ἀκανθῶν, αὐτὸς εἶνε πλέον ἔρμαιον τῆς λύπης καὶ τῆς ἀνίας».

Ὅταν ἔχη τις νὰ συλλογισθῇ τόσα πράγματα, λέγει ὁ Ἐπίκτητος, «ὅταν τις ἔμπορεῖ νὰ βλέπῃ τὸν ἥλιον, τὴν σελήνην, τὰ ἄστρα, ὅταν ἀπολαμβάνῃ τὴν ξηρὰν καὶ τὴν θάλασσαν, δὲν εἶνε ἔρημος καὶ ἀβοήθητος».

«Πικράδεισος, ἔλεγεν ὁ Λούθηρος, ἔμποροῦσε πολὺ καλὰ νὰ ὀνομασθῇ ὄλον τὸ σύμπαν». Καὶ πράγματι τί ἄλλο ἀκόμη θὰ μᾶς ἦτο δυνατόν νὰ προσθέσωμεν;

Εἰς τὰ *Αἰνίγματα τῆς Ζωῆς* ὁ Γρέγ λέγει: «Κάθε εἶδος εὐμορρίᾳ ἐχύθη ἐπάνω εἰς τὸν τόπον, ὅπου μᾶς ὠρίσθη νὰ μένωμεν, εὐμορρίᾳ, ποῦ

ἔμπορεῖ νὰ μαγεύσῃ κθεμίαν ἀπὸ τὰς αἰσθήσεις μας καὶ νὰ εὐχαριστήσῃ ὅλας μας τὰς ὀρέξεις. Τὰ εὐγενέστερα καὶ θελτικώτερα σχήματα, τὰ πλέον λαμπρὰ καὶ ζωηρὰ χρώματα, αἱ γλυκύτεραι καὶ ἀρωματικώτεραι εὐωδία, αἱ λεπτότεραι καὶ πλέον εὐχάριστοι ἀρμονίαι.

Ἡ λάμψις τοῦ ἡλίου τὴν ἡμέραν, ἡ ὠχρὰ καὶ ἡλυσιακὴ χάρις τοῦ φέγγους τῆς σελήνης, αἱ λίμναι, τὰ βουνά, τὰ παρθένα ὄρη καὶ ὁ ἀπεραντος ὠκεανός, αἱ σιωπηλαὶ καὶ χιονοσκεπεῖς κορυφαὶ τῶν ὀρέων ἐπάνω εἰς τὸ ἐν ἡμισφαίριον τὰ θαύματα τῆς πλουσίας καὶ ὀργώσης φύσεως ἐπάνω εἰς τὸ ἄλλο ἡμισφαίριον ἢ ἰλαρότης τῶν ὕσεων τοῦ ἡλίου, τὸ μεγαλεῖον τῶν καταιγίδων, ὅλα ταῦτα ἐσκορπίσθησαν μὲ ἀνεξάντλητον ἀφθονίαν εἰς τὴν σκηνὴν, ἐπὶ τῆς ὁποίας ζῶμεν. Δὲν ἔμποροῦμεν νὰ φαντασθῶμεν ἢ νὰ ἐπιθυμήσωμεν ἄλλο τι πλέον ἐξαιρέτων καὶ τελειότερον ἀπὸ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον πάντοτε μᾶς περικυκλῶνει, ἢ δὲ φύσις μᾶς ἐπρόκεισε μὲ τοιαῦτα ὄργανα, ὥστε νὰ αἰσθανώμεθα τὰ περικυκλῶντα ἡμᾶς μὲ μεγάλην ζωηρότητα. Αἱ ἀπολαύσεις εἶναι τόσον πολλαί, ὥστε νὰ ἱκανοποιούνται ὅλαι μας αἱ αἰσθήσεις, ἀφθονοὶ δὲ εἶνε καὶ ἐκεῖνοι, αἱ ὁποῖαι μᾶς ἐπιφυλάσσονται ἀκόμη διὰ τὰ ἐπίλοιπα στοιχεῖα τοῦ πολυσυνθέτου ἡμῶν ὀργανισμοῦ. Ὅστις περιεπλανήθη εἰς τὰς ὑψηλὰς ἐκστάσεις τῆς νεαρᾶς του φαντασίας, ἢ ὅστις εἶδε τὰ μεγάλα θαύματα τοῦ κόσμου τῆς σκέψεως, δὲν θὰ συμφωνήσῃ καὶ αὐτὸς μὲ ἡμᾶς ὅτι καὶ ὁ νοῦς ἔχει προικισθῇ μὲ τόσον πλοῦτον, μὲ ὅσον καὶ αἱ αἰσθήσεις μας; Ὅστις ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ἔχει δοκιμάσει μὲ εὐκρίνειαν καὶ ἔχει ἀπολαύσει τὴν ἀνθρωπίνην ἀγάπην, δὲν ἠὲν εὐχαρίστησε τὸν Θεὸν δι' εὐτυχίαν ἢ ὁποῖα, μὰ τὴν ἀλήθειαν, ὑπερβαίνει τὰς δυνάμεις τοῦ νοῦ μας; Καὶ ἐὰν ἀκόμη ἐφανταζόμεθα ὅτι ὁ Πλάστης μας δὲν εἶχεν ἄλλην ἐργασίαν, παρὰ μόνον ν' ἀσχολῆται εἰς τὸ πῶς νὰ ἐφευρίσκῃ ἀπολαύσεις διὰ τὰ πλάσματά του τὰ πολυαγαπημένα, πάλιν θὰ μᾶς ἦτο ἀδύνατον ν' ἀνακαλύψωμεν καὶ ἐν μόνον στοιχείον εὐδαιμονίας, τὸ ὁποῖον νὰ μὴ ὑπάρχῃ ἤδη ἐπὶ τῆς γῆς ταύτης».

(Ἔπεται συνέχεια)

## ΤΟ ΜΟΝΟΤΑΞΙΟΝ ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ ΣΧΟΛΕΙΟΝ

Ὡς γνωστὸν, ἡ τελεία ἀντίληψις ἐννοίας τινὸς ἀπαιτεῖ πλήρη προσοχὴν καὶ θερμὸν ἐνδιαφέρον, ἄνευ τῶν ὁποίων πᾶν διδόμενον λαμβάνεται συγκεχυμένον, ἀόριστον καὶ συνεπῶς ἐφήμερον· συνεπεία δὲ τούτου ἡ ἐπιπολαιότης καὶ ἡ ἡμιμάθεια,



ὅσον ἀφορᾷ τὸ σχολεῖον, ἡ ἀηδία καὶ ὁ κόρος τῶν μαθητῶν καὶ ἡ δυσαρέσκεια μετὰ τῆς ταραχῆς τῶν νεύρων τοῦ διδασκάλου, ἐξ οὗ καὶ ἡ διάρρηξις τῶν σχέσεων μεταξύ τούτου καὶ ἐκείνων. Ποῖα τὰ ἀποτελέσματα τῆς τοιαύτης διαρρήξεως, ὡς γνωστὰ τοῖς μὲν ἐκ πείρας, τοῖς δὲ ἐκ τοῦ ὀρθοῦ λόγου, παραλείπομεν, ἵνα προσθῶμεν ὅτι ἡ κατάστασις αὕτη διέπει δυστυχῶς τὰ πλεῖστα τῶν ἡμετέρων σχολείων καὶ δὴ τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος μονοτάξια δημοτικά. Διὰ τοῦτο ὑπεράνω ὅλων τῶν στεφάνων, οἵτινες πλέκονται ὑπὲρ τῆς νέας μεθόδου, ἵσταται μία ἀδιαφιλονίκητος ἀλήθεια, ὅτι τὰ μονοτάξια οὐ μόνον οὐδὲν ὠφελήθησαν ἐξ αὐτῆς, ἀλλὰ τολμῶμεν νὰ εἰπώμεν, καὶ ἐζημιώθησαν. Διότι ἡ ἀναμόρφωσις τοῦ εκπαιδευτικοῦ συστήματος εἰσήγαγεν εἰς ἅπαντα ἀδιακρίτως τὰ δημοτικά σχολεῖα σωρεῖαν ὕλης, ἐξ ἧς ἐν βραχυτάτῳ χρονικῷ διαστήματι τεσσάρων ἐτῶν προκίεται νὰ δημιουργηθῇ ὁ πνευματικὸς καὶ ἠθικὸς ἄνθρωπος, μὴ παραλείπομένης καὶ τῆς σωματικῆς αὐτοῦ διαπλάσεως. Δὲν ἐννοοῦμεν νὰ κατακρίνωμεν τὸ ποσὸν τῆς ὕλης ὡς ἀπολύτως ὑπερβολικόν· ἀπεναντίας φρονοῦμεν, ὅτι ἐν ἀλλοίαις περιστάσεσι θὰ ἦτο τοῦτο λίαν ἐλλειπὲς πρὸς διάπλασιν τελείου ἀνθρώπου. Ἄλλ' ὑποστηρίζομεν ὅτι καὶ τὸ ἐλάχιστον τοῦτο καταντᾷ ὑπερβολικόν διὰ τὰ μονοτάξια δημοτικά ἕνεκα τῶν ὅρων, ὑπ' οὓς ταῦτα λειτουργοῦσι. Διότι ἐκ τῶν ὅρων τούτων, ἐὰν τὸ σχολεῖον μεταδίδῃ ποσὴν τι πνευματικῆς ὕλης, οὐδόλως ὅμως ἐπιτυγχάνει τὴν διαμόρφωσιν τοῦ αἰσθητικῆς, ἀλλ' ἀπεναντίας πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ πρώτου, ὡς τοῦ μόνου ὑποκειμένου εἰς τὸν ἔλεγχον τῆς ἐπιθεωρήσεως θυσιάζει ἀναγκαίως τὸ δεύτερον, ὅπερ καὶ σπουδαιότερον. Ἴδού διὰ τί εἶπομεν ὅτι τὰ μονοτάξια τῆς σήμερον ὑστεροῦσι τῶν ὁμοίων τῶν τῆς παρλιθούσης ἐποχῆς· διότι ἐκεῖνα τότε, ἐὰν περιορίζοντο εἰς μόνην τὴν μηχανικὴν ἀνάγνωσιν καὶ τὴν ἐπὶ τῶν δακτύλων ἀριθμῆσιν, ὅσον ἀφορᾷ τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν, ἠδύνατο ὅμως, ἐὰν εἶχον μεμρφωμένους καὶ εὐσυνειδήτους διδασκάλους, νὰ διαπλάσωσι καρδίαν μεγάλαν· καθότι μηδεμίαν πίεσιν ἠσθάνοντο ἢ ἐξήσκουν, ὅπως μεταδώσωσι μυσίας ἀσυναρτήτους γνώσεις, οὐδὲ κἂν ἐφάνταζοντο τὸ ἀπαισιον βιβλίον τῆς ὕλης, πρὸς πλουτισμὸν τοῦ ὁποίου τόσοι μόνον καὶ τόσαι ὀλονύκτιοι φριντίδες καταβάλλονται καὶ τόση θανατηφόρος πίεσις ἐξασκεῖται ἐπὶ τῶν μαθητῶν.

Καὶ μεθ' ὅλα ταῦτα, ἐὰν ὁ ἰσχύων ὁργανισμὸς ἐπέτρεπε νὰ τηρητῆ ἡ ζωηρὸν τὸ ἐνδιαφέρον τῶν μαθητῶν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ, οὐδὲν ἄτοπον θὰ παρμονίᾳ θὰ ἀνεπτύσσεται τὸ συναισθητικὸν καὶ γνωστικὸν τῶν μαθητῶν, ἀδιάρρηκτος δὲ ἀγάπη θὰ συνέδεε τὸν διδασκάλον μετ' αὐτῶν. Ἰπὸ

τούς συνήθεις ὅμως ὄρους εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐπιτευχθῇ τὸ τοιοῦτον ἀναγκαῖον ἐνδιαφέρον καὶ πρὸς ἀπόδειξιν τούτου ἀρκεῖ μία ἀπλή ἐπίσκεψις τοῦ μονοτάξιου κατὰ τὰς ἐργασίμους ὥρας.

Ὁ διδασκάλος, ἀφ' οὗ ὥρας ὀλοκλήρους ἐθυσίασεν ὅπως προπαρασκευασθῇ, ἀνέρχεται τέλος ἐπὶ τῆς ἐδρας προτιθέμενος νὰ ἐξιστορήσῃ ἐν γιγαντιαῖον ἔργον τῶν ἡμετέρων προγόνων, δι' οὗ ἐλπίζει νὰ συνταράξῃ τὰς εὐαίσθητους ψυχάς, αἵτινες ἀτενίζουσι πρὸς αὐτὸν καὶ μετὰ τοῦτο νὰ κατέλθῃ κατεχόμενος ὑπὸ τῆς θείας ἀγαλλιᾶσεως, ὅτι ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ κατώρθωσε νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς μέλλοντας Ἑλληνας πολίτας τὴν ἐθνικὴν ὑπερηφάνειαν καὶ τὸν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἔρωτα.

Πρόκειται περὶ τῆς ἐν Μαραθῶνι μάχης καὶ ἐνῶ πλήρης ζωῆς ἐτοιμάζεται νὰ ἀρχίσῃ προσέχων μόνον εἰς τὸν κατ' ἄλλῃλον χειρισμὸν τοῦ θέματός του, αἶφνης ἄλλη φροντίς ταράσσει αὐτόν. Εὐρίσκειτο πρὸ τεσσάρων τάξεων, ἐὰν δὲ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν καὶ τὰ τμήματα τῆς πρώτης, πρὸ πάντων καὶ ἐξ τοιούτων, ἐξ ὧν μόνον αἱ δύο ἀνώτεροι θὰ παρακολουθήσωσι τὴν διδασκαλίαν του, αἱ δὲ λοιπαὶ τῶν μικρῶν πλήρων σφρίγους μαθητῶν πρέπει παρὰ τοὺς φυσικοὺς καὶ ὑγιεινοὺς νόμους νὰ μείνωσι καθλωμένοι ἐπὶ τῶν ξυλίνων θρανίων ἐπὶ ὥρας ὀλοκλήρους. Καὶ πρέπει ἐξάπαντος νὰ ἀπολιθωθῶσιν ἐπὶ τῆς θέσεώς των, ἐὰν ἔχωμεν τὴν ἀπαίτησιν νὰ ἐπιτύχῃ ἡ διδασκαλία ἐπὶ τῶν δύο ἀνωτέρων τάξεων· διότι ἡ ἐλαχίστη ταραχὴ ἐκ μέρους τούτων εἶνε ἱκανὴ τὸ πᾶν νὰ καταστρέψῃ.

Ἄλλ' εἶναι λογικὴ ἡ ἀπαίτησις αὕτη παρὰ φύσειν τοσοῦτον ζωηρῶν; Καὶ ἐὰν εἶνε τοιαύτη εἶνε παιδαγωγικὰ τὰ μέσο, δι' ὧν ἐπιτυγχάνεται; Μήπως ἐνταῦθα ἐξασκεῖ τὰ ἑαυτῆς καθήκοντα ἡ κλασικὴ βέργα; Οὐχὶ πρὸς Θεοῦ, ἀπαντᾷ ὁ ὁργανισμὸς τοῦ σχολείου, ἀφοῦ ἔχομεν τὰς σιωπηλὰς ἀσκήσεις.

Καὶ εἰς τὴν φωνὴν ταύτην ὑπακούων ὁ διδασκάλος ἐγκαταλείπει τὸν Μαραθῶνα, ἵνα τακτοποιήσῃ τὰς κατωτέρας τάξεις δίδων μετὰ διαφόρων ἐπαξηγήσεων καλλιγραφικὰς, ἰχνογραφικὰς, γραμματικὰς καὶ λοιπὰς σιωπηλὰς ἐργασίας. Ὅτε δὲ τέλος ἐνόμισεν ὅτι ἐτακτοποίησε πάντας καὶ ἐτοιμάζεται νὰ ἀρχίσῃ τὸ κύριον ἔργον του, αἶφνης ἀνακαλύπτει μερικὸς ἀέργους· καθότι ἐνὸς τούτων ἐλλείπει ἡ μελάνη, ἐτέρου τὸ ἀθάκιον, ἄλλος τις κρατεῖ πονηρῶς κονδυλοφόρον ἄνευ γραφίδος καὶ προσποιεῖται ὅτι γράφει, δύο ἄλλοι ἵστανται ὀρθοὶ μὴ χωροῦντων τῶν θρανίων.

Συγκεντρῶν τότε ὅλην τὴν ἐξαιρετικὴν του δύναμιν καὶ εἰς μὲν τὸν πρῶτον συνιστᾷ νὰ λαμβάνῃ μελάνην παρὰ τοῦ γείτονος, ἀλλ' ὁ γείτων δηλοῖ, ὅτι μὴ ἔχων καὶ οὗτος δανείζεται τοιαύτην ἐξ ἀποστάσεως. Ταχὺς τότε ὁ διδά-

σκαλος φέρει τὴν μελάνην καὶ τὴν γραφίδα τοῦ γραφείου, δανείζεται ἀθάκια παρὰ τῶν ἀνωτέρων τάξεων καὶ δίδει ταῦτα εἰς τοὺς μὴ ἔχοντας, τοὺς δὲ ἱσταμένους ὀρθοὺς τοποθετεῖ κατὰ γῆς. Ἀφοῦ τοιοιτοτρόπως ἀπόλεσεν ἡμίσειαν ὥραν, ἐξάγει τέλος ἕνα στεναγμὸν ἀνακουφίσεως καὶ ἀνελθὼν ἐπὶ τῆς ἐδρας ἐπαναλαμβάνει ταχέως τὸ προχθὲς διδαχτὸν σπεύδων νὰ εἴπῃ καὶ τι νέον. Ἐνταῦθα ἡ γλῶσσά του ῥεῖ, οἱ ὀφθαλμοὶ λόμπουσι, τὸ πρόσωπον λαμβάνει τὸ χρῶμα τῆς ζωῆς, λεπτοὶ δὲ μρφακμοὶ δηλοῦσι τοὺς παλμούς τῆς καρδίας του. Ἀπέναντί του οἱ μικροὶ ὀφθαλμοὶ διαστέλλονται, τὰ λεπτὰ χεῖλη χαίνουσι καὶ ἡ τρυφερὰ καρδία διανοίγεται, ἵνα ἀπολαύσῃ ὀλοκλήρως τὸ θεῖον αἶσθημα, ἵνα ῥοφήσῃ τὴν εὐτυχίαν. Μία φλογερὰ λέξις ἐξέρχεται τῶν χειλέων τοῦ διδασκάλου καὶ οἱ τρυφεροὶ μύες ταράσσονται, αἱ πυγμαὶ συστέλλονται καὶ τὰ στόματα ὑπεγείρονται, ὁ δὲ λαρυγξ ἐτοιμάζεται νὰ ἀλαλάξῃ. Ἄλλὰ φεῦ! κατὰ τὴν κρῆσιμον ταύτην στιγμὴν εἰς φθερὸς πάταγος εἰς τὴν ἄλλην πτέρυγα ὡς κεραυνὸς ἐπικαίρως ἐνσκήψας ἐσώρευσε τὸ ἀνεγερθὲν οἰκισδόμημα· ἐν ἀθάκιον διοφυγὸν τῶν χειρῶν ἐνὸς ἀμελοῦς καὶ καταπεσὸν ἐπὶ τοῦ πατώματος κατέστρεψε τὸ πᾶν. Πάντων οἱ ὀφθαλμοὶ ἐστράφησαν τότε πρὸς τὸ μέρος τοῦ θορύβου, ἐπηκολούθησαν τότε πρὸς τὴν τριβῆς τῶν ποδῶν ἐπὶ τοῦ πατώματος καὶ ἐν ὄχληρὸν τριβῆσιν τῶν θρανίων. Ὁ ἀπρόσεκτος ἐγείρεται νὰ λάβῃ τὸ ἀθάκιόν του καὶ πάντες τὸν παρακολουθοῦσι διὰ τοῦ βλέμματος.

Ὁ διδασκάλος κρούει τὸν κώδωνα, ἵνα ἐπαναφέρῃ τὴν τάξιν, ἀλλ' εἰς μάτην· διότι, πληρωθέντων τῶν τετραδίων μεγάλων γραμμάτων καὶ λευκανθέντων τῶν ἀθακίων ἀπὸ γελαιογραφίας, οἱ μικροὶ μὴ ἔχοντες πλέον ἐργασίαν ἤρχισαν τὰς σκοληκοειδεῖς κινήσεις των. Ὁ διδασκαλος ἐπὶ τέλους ἐπιβάλλεται καὶ ἐπαναφέρει πρὸς στιγμὴν τὴν τάξιν, ὡς νομίζει τοῦλάχιστον, τὸ ὅξυ ὅμως ἐνδιαφέρον ἡμβλύνθη καὶ ἡ σειρά τῶν ἰδεῶν διεκόπη καὶ ὅμως προσπαθεῖ νὰ τὸ ἀνεγείρῃ. — Λοιπὸν ἐλέγξμεν περὶ τοῦ Μιλτιάδου... Αἶφνης ὅμως μία σφαῖρα ἐκ χάρτου ἀναπηδήσασα ἐκ τοῦ τελευταίου θρανίου κατευθυνομένη κατὰ τῆς φαλακρᾶς κεφαλῆς ἐνὸς ἀρτικουρευθέντος μαθητοῦ τῶν πρώτων θρανίων ῥίπτει ἐκ νέου εἰς γῆθην καὶ τὸν Μιλτιάδην καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν καὶ ἀρχίζουσι τότε αἱ βεβιασμέναι ἀνακρίσεις καὶ κατατιθενται αἱ συνήθεις ψευδομαρτυρίαι καὶ ἐπακολουθοῦσιν αἱ ἀδικαίαι τιμωρίαι καὶ τὰ τούτοις συμπαρμαρτυροῦντα.

Ἦδη τὸ ὠρολόγιον δηλοῖ, ὅτι πέντε μόνον λεπτὰ ὑπολείπονται διὰ τὸ μάθημα τῆς ἱστορίας. Πέντε μόνον λεπτὰ! ἐνῶ εὐρισκόμεθα εἰσέτι εἰς τὸ μέσον τοῦ μαθήματος καὶ ὑπολείπονται ἡμῖν τόσα στάδια τῆς διδασκαλίας. Καὶ

ὅμως πρέπει ἐξάπαντος νὰ γίνωσιν ὅλα ἐντὸς πέντε λεπτῶν, διότι ἡ ἄλλη ὥρα ἔχει τὰ ἑαυτῆς. Κατ' ἀνάγκην τότε ὁ διδασκαλος διὰ δύο λέξεων φθάνει εἰς τὸ τέλος, με' ἄλλας τέσσαρας λέξεις ἐπαλαμβάνουσιν αὐτὸ οἱ μαθηταί, ἐξάγεται εἰς ἄχαρις καρπὸς κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ τοῦ διδασκάλου, ἄνευ ἐπεξεργασίας, παραλείπεται ἡ ἐφαρμογὴ καὶ σπεύδει ὁ διδασκαλος ἀποθετηρρημένος πλέον καὶ μόνον οὐδ' ἀκρυα ἀφίεις νὰ ἐπιθωρήσῃ τὰ γραπτὰ τῶν μικρῶν τάξεων. Ἄλλὰ πῶς σιδηροῦς χαλακτῆρ θὰ ἴσῃ μετὰ ψυχραιμίας τὰ ὀρθοσκαλισμάτα ἐκεῖνα χόριν τῶν ὁποίων ἀπέτυχεν ἐν τόσῳ λαμπρὸν μάθημα καὶ ἀπέβησαν μάταιοι τόσαι κόποι καὶ τόσαι ἐλπίδες τοῦ διδασκάλου; Πῶς δὲν θὰ τρίξῃ τοὺς ὀδόντας κατὰ τὸ ἐπικρατοῦντος συστήματος ἀναλογιζόμενος ὅτι πλὴν τοῦ παρὰ πόδας κακοῦ, τὸ ἄτοπον τοῦτο ἐξασκεῖ ὀλεθρίαν ἐπιρροὴν καὶ ἐπὶ τοῦ μέλλοντος μαθητικοῦ βίου τῶν κατωτέρων τάξεων; Διότι οἱ ἐν ταῖς κατωτέραις τάξεσιν εἰσέτι ὄντες, ἐπειδὴ διὰ τοὺς ἀνωτέρω λόγους δὲν δύναται νὰ προσηλώσῃ καθ' ὅλην τὴν ὥραν τὴν προσοχὴν των ἐπὶ τῆς σιωπῆς των ἐργασίας, ἔλκονται δ' ἀφ' ἐτέρου ὑπὸ τῆς φωνῆς τοῦ διδασκάλου, ἐγκαταλείπουσι τὴν ἀνιαρὰν ἐργασίαν των καὶ πρέχουσιν εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν ἀνωτέρων τάξεων· ἀλλὰ τοῦτο, κατ' ἐπιφάνειαν φαίνεται ὠφέλιμον, εἶναι δὲ πραγματικὴν λίαν βλαβερὸν, διότι λαμβάνουσιν μὲν ἀόριστους τινὰς γνώσεις, μὴ δυνάμενοι ὅμως ἕνεκα τῆς μικρᾶς των ἀναπτύξεως νὰ ἐννοήσωσι καλῶς τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος, οὐδὲ τὸ θέληθρον αὐτοῦ νὰ αἰσθανθῶσι, καὶ εἰς πλάνας φοβερὰς ὑπόκειται καὶ ἀπὸ τοῦδε ἀηδιάζουσιν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον μετὰ δύο ἔτη βαθείως θὰ συνεχίνοι αὐτοὺς· ὑπὸ τοιαύτης δὲ ἀηδίας κατεχόμενοι ἔρχονται νὰ ἀκούσωσι τὰ αὐτὰ κατόπιν καὶ ἐν ταῖς ἀνωτέρας τάξεσιν. Ὅταν δ' ἐνταῦθα τεθῇ ὁ σκοπὸς τοῦ νομιζομένου νέου μαθήματος, οἱ μαθηταὶ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς θεωροῦσι τὸ μάθημα οὐχὶ μόνον ὡς γνωστόν, καθότι ἐπὶ δύο καὶ τρία κατὰ συνέχειαν ἔτη τὸ ἔκουν, ἀλλὰ καὶ ἀηδέ, διότι κακῶς τὸ ἀντελαμβάνοντο. Ἡ προκατάληψις δὲ αὕτη ἀρκεῖ ὅπως ἐξ ἀρχῆς χαλωρῶσῃ τὸ ἀπαιτούμενον ἐνδιαφέρον. Ἄνευ ὅμως ἐνδιαφέροντος οὐδὲν κατορθούται. Ἄλλὰ πρέπει ἐξάπαντος κἄτι νὰ γίνῃ, πρέπει ἐπὶ τέλους νὰ γραφῇ κἄτι ἐπὶ τοῦ βιβλίου τῆς ὕλης, διότι ἄλλως πῶς θὰ δικαιολογηθῇ ἡ λευκότης του; Πρέπει οἱ μαθηταὶ διὰ τῆς βίας κἄτι νὰ μάθωσι, καὶ ἐδῶ ἀρχεται τὸ τραγικὸν μέρος τῆς διδασκαλίας· ὁ διδασκαλος προτρέπει, οἱ μαθηταὶ ἀδιαφοροῦσιν· ὁ διδασκαλος φωνάζει, οὗτοι κωφεύουσιν· ὁ διδασκαλος ὑβρίζει, οὗτοι ξύσουσι τοὺς ὄνυχας κατ' ἐπιφάνειαν, ἀνθυβρίζουσι δ' ἐνδομύχως· τέλος ὁ διδασκαλος καθίσταται μανιώδης καὶ κτυπᾷ· οἱ μα-



θηται κλαίονσι τραυλίζοντες βλασφημίας μεταξὺ τῶν ὀδόντων. Ἐκ τοιούτων ἐργαστηρίων θὰ ἦτο ὑπερβολικὴ αἰσιοδοξία νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι θὰ ἐξέλθωσι χαρακτήρες ὑψηλοὶ καὶ ἄνδρες ἔμπειροι διὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς.

Παρίσταται λοιπὸν ἡ ἀνάγκη ἢ πάντα τὰ μονοτάξια νὰ γίνωσι διτάξια ἢ νὰ ἐπέλθῃ βιζικὴ τις μεταρρύθμισις ἐπὶ τοῦ ὀργανισμοῦ αὐτῶν. Ἐπειδὴ ὁμως ἐπὶ τοῦ πρώτου ζητήματος οὐδὲ κἂν λόγος πρέπει νὰ γίνηται ἐπιλαμβανόμεθα τοῦ δευτέρου, ἐν τῇ ἀναπτύξει τοῦ ὁποίου ἴσως ἐκλήφθωμεν ὡς παραδοξολογοῦντες, ἀλλ' ἀδιάφορον ἀγόμεθα ὑπὸ τῆς ἰδέας, ὅτι δὲν εἶναι ἀποκλειστικὸν προνόμιον τῶν Ἀμερικανῶν τὸ τολμᾶν καὶ νεωτερίζειν, οὐδὲ βλέπομεν ἐξ ἄλλου κατὰ πόσον οὗτοι ἐζημιώθησαν ἐκ τῆς ἰδιότητός των ταύτης.

(Ἔπεται τὸ τέλος)

Ἐκ Καθάρων

Ν. Φ. ΖΕΡΒΟΣ

Ἐκ τοῦ ἄρτι ἐκδοθέντος βιβλίου περὶ Νευρασθενείας ὑπὸ Proust καὶ Ballet κατὰ μετάφρασιν τοῦ ἱατροῦ κ. Ὁρ. Δαλεζίου ἀποσπῶμεν τὸ κάτωθι κεφάλαιον ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέρον τὸν κύκλον τῶν ἡμετέρων ἀναγνωστῶν.

Σ. τ. Δ.

## ΑΙ ΣΩΜΑΤΙΚΑΙ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

... Τίς ἡ κρατίστη διὰ τοὺς παῖδας καὶ τοὺς μαθητὰς γυμναστικὴ; Οἱ ἐν τῇ ἐξοχῇ ἀνατρεφόμενοι νεαροὶ παῖδες, οἱ μετὰ τὰς ὥρας τῆς σπουδῆς ἀφιέμενοι ἐλεύθεροι, ἐν τῷ χώρῳ, ἐν ᾧ ἐτοπίστηθησαν, εὐρίσκουσι πάντοτε μέρος ἵνα πηδήσωσι καὶ ἐπιδοθῶσιν εἰς προσελκυστικούς δρόμους, καὶ ποικίλας σωματικὰς ἀσκήσεις. Οἱ μακροὶ περίπατοι εἰς τὸ τυχόν ἔδαφος, τὰ κυνηγητὰ, τέλος τὰ μυρία παίγνια, εἰς ἃ ἐπιδίδονται, ἀποτελοῦσι φυσικὴν γυμναστικὴν τελείαν, καὶ ἥτις ὑπὸ ἐποψίν ὑγιεινὴν εἶναι ἄμεμπτος. Ἀλλὰ τίνες λοιπὸν αἱ σωματικαὶ ἀσκήσεις, ἃς ἀρμόζει νὰ ὀρίσωμεν διὰ τοὺς μαθητὰς τῶν πόλεων, τοὺς ὁποίους ἡ ὑπερφύρωσις τῶν πραγμάτων ἐκ μαθημάτων καταδικάζει εἰς ὑπερβολικὸν καθιστικὸν βίον καὶ ἐνίοτε εἰς ὑπερκόπωσιν τοῦ ἐγκέφαλου; Τοῦτο εἶναι ζήτημα ὑγιεινῆς ὑψίστου ἐνδιαφέροντος.

Κατὰ τὸ 1887 ἐκ τῆς καταφορᾶς, ἥτις ἀνεπτύχθη ἐναντίον τῆς σχολικῆς ὑπερκόπωσης, ἡ Ἱατρικὴ Ἀκαδημία προσεκλήθη ἐπισημῶς νὰ ἐκφράσῃ τὴν γνώμην αὐτῆς ἐπὶ τῆς ἐξαπλώσεως τοῦ κακοῦ καὶ ἐπὶ τῆς φύσεως τῶν ἀρμοδίων θεραπευτικῶν μέσων, ἃτινα ἔδει νὰ ἐφαρμοσθῶσιν. Ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἀπεφάνθη διὰ σειράς συμπερασμάτων, ἐξ ὧν ἡ μία ἀποβλέπει κυρίως τὰς σωματικὰς ἀσκήσεις. α' Ὑπερτάτη ἀνάγκη, λέγει, ἅπαντες οἱ μαθηταὶ νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς

καθημερινὰς ἀσκήσεις καὶ σωματικὰς κινήσεις ἀναλόγως τῆς ἡλικίας αὐτῶν (περιπάτους δρόμους, πηδήματα, σχηματισμούς, ἀναπτύξεις, κινήσεις κανονικὰς καὶ προδιαγεγραμμένας, ἐνόργανον γυμναστικὴν, παντοειδῆ γυμνάσματα, παιδικῆς ἀπειτούσας δυνάμεις κτλ.). Ἀλλὰ τὰ διάφορα ταῦτα γυμνάσματα, ἃτινα συλλήθδην ἡ Ἀκαδημία συνιστᾷ δὲν ἐχούσιν ὑπὸ ὑγιεινὴν ἐποψίν ὁμοιόμορφον ἀξίαν. Εἶναι ἐπιδεικτικὰ λίαν ἀνεμοίων φυσιολογικῶν ἀποτελεσμάτων, καὶ δὲν θὰ ἡδυνάμεθα ἄνευ σπουδαίων κωλυμάτων νὰ διαγράψωμεν ἀδιαφόρως τούτο ἢ ἐκεῖνο τὸ εἶδος τῆς γυμναστικῆς εἰς παιδία ἀσθενικὰ ἢ ἰδιαζόντως εὐερέθιστα, περὶ ὧν ἐνταῦθα πρόκειται Ἐκ τούτου ὁ δὲν, ὅτι ἐπιβάλλεται ἡ ἀνάγκη λελογισμένης ἐκλογῆς. Ὁ Fernand Lagrange, οὗτος ἡ ἀρμοδιότης διὰ πᾶν τὸ ἀφορῶν τὴν φυσιολογίαν τῶν σωματικῶν ἀσκήσεων εἶναι παγκοσμίως φήμη, ἔφερεν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου σειράν παρατηρήσεων ἀδιαφιλονικήτου πρωτοτυπίας καὶ ἀκριβείας. Εἶναι βέβαιον ὅτι οὐδεὶς πρὸ αὐτοῦ εἶχε σκεφθῆ, ἐὰν αἱ μᾶλλον ἐν ὑπολήψει σήμερον μέθοδοι τῆς γυμναστικῆς καὶ ἰδίως αἱ ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τῆς ἱατρικῆς προταθεῖσαι «κινήσεις κανονικὰ καὶ προδωρισμένα, γυμναστικὴ ἐνόργανος, γυμνάσματα παντοειδῆ» εἶναι ὡσαύτως καὶ αἱ μᾶλλον ἱκαναὶ νὰ δώσωσιν εἰς τοὺς μὲς τῶν μαθητῶν τὴν ἐλλείπουσαν αὐτοῖς ἐνεργητικότητα, χωρὶς νὰ ἐπιπροσθέσωσι νέαν κόπωσιν εἰς τὸν ἤδη καταπεποιημένον, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον, ἐγκέφαλον αὐτῶν. Αἱ μελέται, εἰς ἃς ἐπεδόθη ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τούτο ὁ Lagrange, αὐταὶ ἀκριβῶς ὠδήγησαν αὐτὸν ν' ἀνογνωρίσῃ ὅτι εἰς τὸ πλεῖστον τῶν ἐν χρήσει τῆς λυκείας καὶ ἐκπαιδευτηρίους τρόπων τῶν γυμνασμάτων ὁ ἐγκέφαλος εἶναι ἠναγκασμένος νὰ λαμβάνῃ ἐνεργὸν μέρος καὶ νὰ ἐργάζεται ὅσον καὶ οἱ μύες. Ἡ ξιφασκία εἶναι ὁ τύπος τῶν γυμνασμάτων, ἃτινα κουράζουσι περισσότερο τὸ νευρικὸν κέντρον ἢ τὸ μυϊκὸν τῶν ἄκρων σύστημα. Κατὰ τὴν ἐπίβασιν ὁ γυμναζόμενος εὐρίσκειται διαρκῶς ἐν ταρχῇ. Καὶ ὅταν ἀκόμη φαίνεται μένων ἐν ἀναπαύσει ὁ τε ἐγκέφαλος καὶ τὰ νεῦρα αὐτοῦ εὐρίσκονται ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν ὑπερβολικῆς ἐντάσεως. Τὸ πνεῦμα διαρκῶς ἐν ἐγρηγόρει, ἐν προσπάθειᾳ συντόνου προσοχῆς κερδοκεῖ τὴν στιγμὴν τῆς προσβολῆς ἢ τῆς ἐπιθέσεως. Πάντες οἱ μύες εὐρίσκονται ἐν καταστάσει λαυθάνοντος ἐρεθισμοῦ, ἐνεργητικῆς ἀκινήσεως, καταλλήλου πρὸς ταχέϊον δράσιν, ἥτις βεβαίως δὲν εἶναι ἡ ἀνάπαυσις ἀλλ' οὔτε καὶ ἡ κίνησις. Εὐκόλως ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἐργασία αὕτη τῆς ἐκ τῶν προτέρων συναρμυγῆς ἀπαιτεῖ μεγάλην κατανάλωσιν νευρικῆς δυνάμεως καὶ ἡ κατανάλωσις αὕτη γίνεταί ἐτι μεγαλύτερα εἰς τινὰς τῶν φάσεων τῆς ἀσκήσεως, ἐν αἷς ἐκτελεῖ-

ται πλέον οὐχὶ ἀπλή κίνησις, ὡς ἡ τάσις τοῦ βραχίονος ὀριζοντίως, ἀλλὰ σειρά συνδυαζομένων κινήσεων, ὅπως σύνθετος παράταξις, ἐπακολουμένη ὑπὸ ἐπιθέσεως. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ δὲν ἐν δεδομένη στιγμῇ πλεῖστοι περίπλοκοι κινήσεις νὰ διαδεχθῶσι ταχέως ἀλλήλας καὶ συναρμολογηθῶσιν εἰς μίαν μόνην ἀκριβῆ καὶ σφαιρικὴν μυϊκὴν κίνησιν. Ὅθεν τότε ἡ ἐκτέλεσις διετάξωσι ξιφασκίας προσλαμβάνει καθ' ὅλοκληρίαν χαρακτήρα διανοητικῆς ἐργασίας. Ἐν ἄλλοις λόγοις εἶναι ἐργασία «τῆς διανοίας» (τῆς κεφαλῆς), ἣν ἐκτελεῖ ὁ γυμναζόμενος, καὶ ὅσοι ἐδοκίμασαν τὸ αἶσθημα τῆς κοπώσεως, ὅπερ ἐπακολουθεῖ τὸ μάθημα τῆς ξιφασκίας, θέλουσι συναρμολογήσει ὅτι δὲν προσκομιάζει πρὸς τὴν κόπωσιν, ἣν αἰσθανόμεθα μετὰ μεγάλην δαπάνην μυϊκῆς δυνάμεως, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἐξάντλησιν, ἥτις ἐπακολουθεῖ πᾶσαν παρατεταμένην προσπάθειαν τῆς θελήσεως, ὅταν λόγου, χάριν, ἐπὶ μακρὸν ἀγωνιζόμεθα πρὸς ἀπόκρουσιν πίεσεως ξένης θελήσεως, ἢ καὶ ὅταν ὑποβάλλωμεν τὴν διάνοιαν εἰς ἐντεταμένην ἐνέργειαν πρὸς λύσιν δυσκόλου προβλήματος. Ὅταν ἡ νευρικὴ αὕτη κόπωσις παρατείνεται ἐπὶ πολὺ, δύναται νὰ ἐκδηλωθῇ προσετι διὰ παροδικῶν ὑπερερεθισμοῦ παρακολουθούμενου ἐνίοτε ὑπὸ ἀϋπνίας. Τοῦ λοιπὸν διατὶ ἢ διὰ τοῦ ξίφους ἀσκήσεως, ἢ διὰ τῆς βόδου, ἢ πυγμαχίας καὶ ἅπασαι τῆς αὐτῆς τάξεως ἀσκήσεως, ἐν αἷς ὑπείσργεται πάλιν, οὐδὲν ἄρμολογοῦν εἰς παιδία, ὧν ὁ ἐγκέφαλος ἐργάζεται, καὶ κυρίως πρὸς τὰ πεπρωκισμένα ὑπὸ νευρικῆς ἰδιοσυγκρασίας, ἃτινα εὐκόλως ἐρεθίζονται. Εἶναι ἀληθές ὅτι τὰ γυμνάσματα ταῦτα ἀνθίστανται εἰς τὰ ἀποτελέσματα τῆς καθιστικῆς ζωῆς, ἀλλὰ ζωηρότατα διαταράσσουσι τὸ νευρικὸν σύστημα, καὶ ἀντὶ νὰ ἀναπαύσῃ τὸ πνεῦμα συντελοῦσιν εἰς τὴν ἐγκεφαλικὴν ὑπερκόπωσιν.

Ἡ ἐνόργανος γυμναστικὴ, τρυτέστι τὰ γυμνάσματα, ἃτινα ἐκτελοῦνται εἰς τὸ τραπέζιον, εἰς τὸ μονόζυγον, εἰς τοὺς κρίκους, εἰς τὸ δίζυγον, παρουσιάζει ἐπίσης σοβαρὰ δυσάρεστα. Αὕτη ἐν γένει εἶναι ἥμιστι ἐλκυστικὴ θέτοσα δὲ εἰς ἐνέργειαν μόνον τοὺς μύες τῶν βραχιόνων, δύναται νὰ γείνη παραίτιος παραμορφώσεων (ὑπερβολικῆς ἀναπτύξεως τῶν μυῶν τῶν ὤμων καὶ τῶν βραχιόνων, στρεβλώσεως τῆς σπονδυλικῆς στήλης, κάμψις τῶν ὤμων). Αἱ ἀπαιτούμεναι κινήσεις εἶναι κυρίως κινήσεις δύσκολοι, ἀληθεῖς ἐπιδειξίαι βόμης. Ὅθεν τὰ γενικὰ ἀποτελέσματα γυμνασμάτων τινος εἶναι ἀνάλογα πρὸς τὴν δαπάνην τῆς δυνάμεως, ἣν ἀπαιτεῖ τὸ γυμνάσμα τούτο, καὶ πρὸς τὰς δυσκολίας, ἃς παρουσιάζουσιν αἱ λεπτομέρειαι τῆς ἐκτελέσεως αὐτοῦ. Τὸ πλεῖστον τῶν κινήσεων, ἃς προσπαθοῦσι νὰ ἐκτελέσωσιν οἱ μαθηταὶ τῶν λυκείων κατὰ τὴν «ἄωρον τῆς γυμναστικῆς» ὑπὸ τὰς ὄψεις τῶν προγυμνα-

στῶν αὐτῶν, ἀπαιτοῦσι πράγματι περισσοτέραν τέχνην ἢ μυϊκὴν ἐργασίαν. Ἡ δυσκολία ἐκ αὐτῶν συνίσταται κυρίως εἰς τὴν διὰ προσπαθειῶν ἢ μεθόδου ἀνεύρεσιν τῶν μυῶν, οὓς δὲν νὰ θέσωσιν εἰς ἐνέργειαν. Ὑπὸ ὑγιεινὴν λοιπὸν ἐποψίν δὲν πρέπει νὰ προτιμῶμεν τὰ τόσο τεχνικὰ ταῦτα γυμνάσματα, καὶ νὰ παραλείπωμεν, ὅπως γίνεται, τὰ ἀληθῶς ζωηρὰ γυμνάσματα, ἐν αἷς ὁμως ἡ μυϊκὴ δύναμις δαπανᾶται ἄνευ ἐργώδους ὑπολογισμοῦ τῆς χρήσεως αὐτῆς. Ἡ γυμναστικὴ, ἥτις διδάσκειται σήμερον ἐν Γαλλίᾳ ἐν τοῖς διδασκητήρισις ἡμῶν ἀπαιτεῖ παρά τοῦ εἰς αὐτὴν ἐπιδιδόμενου ἀληθῆ πνευματικὴν ἐργασίαν καὶ τίθησιν εἰς ἐνέργειαν μᾶλλον τὴν ψυχικὴν ἢ τὴν μυϊκὴν δυνάμιν αὐτοῦ. Εἰς ἄτομα λοιπὸν, ὧν ὁ ἐγκέφαλος ὑψίσταται ἤδη ἱκανὴν δαπάνην διὰ τῆς διανοητικῆς ἐργασίας, δὲν ἀρμόζουσι τὰ δύσκολα γυμνάσματα. Εἶδομεν λοιπὸν τίνα γυμνάσματα δὲν νὰ ἀποβάλλωμεν ἐκ τοῦ προγράμματος τῶν γυμναστικῶν ἀσκήσεων. Ἐξετάσωμεν ἤδη ὅποιά τινα ἀρμόζει νὰ συνιστῶμεν πρὸς τοὺς παῖδας καὶ τοὺς νέους τοὺς προσβεβλημένους ἐκ νευροπαθείας ἢ ἀρθριτισμοῦ καὶ περὶ ὧν κυρίως πραγματεύομεθα. Τὰ γυμνάσματα ταῦτα πρέπει νὰ περιλαμβάνωσι τοὺς ἐξῆς διαφόρους χαρακτήρας:

α') Δὲν νὰ εἶναι εὐκόλα, ἐν ἄλλοις λόγοις νὰ μὴ ἐπιβάλλωσιν εἰς τὸν ταῦτα ἐκτελοῦντα μακρὰν ἐκμάθησιν καὶ κατὰ συνέπειαν παρατεταμένην ἐγκεφαλικὴν ἐντασιν. Ἐὰν δὲν ἐκπληρῶνται ὁ ὅρος οὗτος, δύναται νὰ παραγάγωσιν εἴτε τὸν νευρικὸν ἐρεθισμόν, εἴτε τὴν ἐξάντλησιν.

β') Νὰ δέωνται ἀρκούντως ἐντόνου μυϊκῆς ἐργασίας, νὰ παράγωσι μετρίαν ἐπιτάχυνσιν τῆς ἀναπνεύσεως. Τότε σὺν τῇ ἀναπτύξει τοῦ θώρακος ἐπιποθῶνται ἡ ἐξυγόνωσις τοῦ αἵματος καὶ ἡ κανονικότης τῆς θρέψεως, τὰ μόνον ὠφέλιμα ἀποτελέσματα τῆς σωματικῆς ἀσκήσεως, δι' ὧν θέλομεν προλάβει τὰ τοιαῦτα κακὰ τῆς καθιστικῆς ζωῆς (ἐλάττωσιν τῆς ὀξειδώσεως, ἐπιδράδουσιν τῆς θρέψεως κτλ.)

γ') Νὰ προσελκύωσιν ἱκανῶς καὶ ὅσον τὸ δυνατόν νὰ ἐκτελῶνται εἰς ἐξοχικὸν ἀέρα. Ὅθεν τὰ εὐκολώτερα γυμνάσματα, τὰ διδακτικώτερα εἶναι αἱ πορεῖαι, οἱ περίπατοι, οἱ ἐπιτροχάδην δρόμοι... Τὰ ταχύτητα ταῦτα γυμνάσματα ἀρμόζουσι πρωτίστως εἰς τὰ παιδία τὰ μὴ φθάσαντα τὸ δέκατον πέμπτον ἔτος. Μετὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην οἱ νέοι μᾶλλον εὐχαρίστως ἐπιδίδονται εἰς τὰς λεγομένας ὑπαιθρίους ἀσκήσεις (Sport), (ἵπποδρομίας, λεμβοδρομίας, ἀλίσαι, θῆραν κτλ.) αἱ τινες γενικῶς ἔχουσι δι' αὐτοὺς πλεονέκτημα, τὸ ἐλκυστικόν. Μεταξὺ τῶν γυμνασμάτων τούτων, ἡ κωπηλασία, τόσο εὐκόλως μηχανοκίνητη, τὸ ποδήλατον, φαίνονται ὑμῖν ἰδιαζόντως κατάλληλα. Ὁ διὰ τὴν ἐκμάθησιν αὐτῶν ἀπαιτούμε-

νος χρόνος οὐδέποτε εἶναι λίαν μακρός. Γενόμενοι ἅπασι ἐγκρατεῖς τοῦ γυμνάσματος, ὑποβάλλονται τοῦ λοιποῦ εἰς ῥυθμικὰς καὶ αὐτομάτους κινήσεις, αἵτινες κίηται παράγουσι «διψαν ἄερος» καὶ βαθεῖας εἰσπνοάς, ἐπιτρέπουσιν ὅμως τὴν παντελῆ τῆς διανοίας ἀνάπαυσιν. Ἡ παραγομένη κόπωση εἶναι καθαρῶς μυϊκὴ καὶ ἀνταγωνίζονται εὐτὼ πως συγχρόνως κατὰ τε τῶν ἀπὸ τῆς καθιστικῆς ζωῆς ἀποτελεσμάτων καὶ τῶν τῆς διανοητικῆς ὑπερκοπώσεως.



## ΓΝΩΜΑΙ ΠΑΛΑΙΩΝ ΚΑΙ ΝΕΩΝ

Κανὼν καὶ μέτρον ἀληθοῦς τιμῆς νομίζεται οὐχὶ ὅσα τις μὴ διέπραξε κακὰ, ἀλλ' ὅσα δυνάμενος δὲν ἠμέλησε νὰ ποιῆσῃ ἀγαθὰ. Κοραῖς.

Ἐπάρχουσιν ἄνθρωποι τραχεῖς καὶ ἀγροῖκοι, τῶν ὁποίων καὶ ἡ καρδία εἶναι ἀγαθὴ καὶ ὁ χαρακτήρ κάλλιστος· ἀλλὰ πόσον περισσότερον θὰ ἐγίνοντο οὗτοι εὐάρεστοι, ἴσως δὲ καὶ ὠφέλιμοι, ἐὰν εἶχον τὴν εὐγένειαν τῶν τρόπων καὶ τὴν τοῦ ἥθους, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἡ σφραγὶς τῆς καλῆς ἀνατροφῆς.

Σμάιλο.

## ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

### Ταχυδρομικὴ κίνησις

Τὸ ἐν Ἑλβετία κεντρικὸν γραφεῖον τῆς Διεθνούς Ταχυδρομικῆς Ἐνώσεως ἐδημοσίευσε τελευταίως ἐνδιαφερούσας πληροφορίας περὶ τῆς παγκοσμίου ταχυδρομικῆς κινήσεως τοῦ ἔτους 1901. Κατὰ τὰς πληροφορίας ταύτας τὸ παρελθὸν ἔτος ἐξ ἰσχυρῶν κρατῶν τῆς ὑψηλῆς ἔσχον εἰσπράξεις ἐκ ταχυδρομικῶν τελῶν ὑπερβαίνουσας τὰ ἑκατὸν ἑκατομμύρια φράγκων. Τὰ κράτη ταῦτα εἶναι ἡ Γερμανία, αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι, ἡ Ἀγγλία, ἡ Γαλλία, ἡ Ρωσία καὶ ἡ Αὐστρουγγαρία, ἀκολουθοῦμεναι μακρόθεν ὑπὸ τῆς Ἰταλίας, ἥτις εἶχεν εἰσπράξεις μόνον 60 ἑκατομμυρίων φράγκων.

Παρ' ὅλην τὴν εἰς 24 ἑκατομμύρια κατοίκων ἀνερχομένην διαφοράν μεταξὺ τῶν πληθυσμῶν Γερμανίας καὶ Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ἡ ταχυδρομικὴ κίνησις τῆς πρώτης εἶναι ἀνωτέρα τῆς Βορειοαμερικανικῆς Συμπολιτείας, ὑπολειπομένης ὅμως ἀναλόγως τοῦ πληθυσμοῦ τῆς ταχυδρομικῆς κινήσεως τῆς Αὐστραλίας. Ἡ Γαλλία ἔρχεται τετάρτη, τῶν ταχυδρομικῶν αὐτῆς εἰσπράξεων ἀναλογουσῶν πρὸς 7 φρ. κατ' ἄτομον, ἡ δὲ Ἀγγλία μὲ εἰσπράξεις πρὸς 8 φρ. κατ' ἄτομον.

### Πετεινὸς κληρονόμος

Μία ἑκατομμυριοῦχος κυρία τῆς Λισαβώνας, ἀποθανοῦσα ἐσχάτως ἐγκατέλιπε διὰ διαθήκης

τὴν κολοσσαίαν περιουσίαν τῆς εἰς τὸν . . . πετεινὸν τῆς, εἰς τὸ σῶμα τοῦ ὁποῖου ἐφηντάζετο ὅτι εἶχεν εἰσέλθῃ ἡ ψυχὴ τοῦ ἀποθανόντος συζύγου τῆς. Διέταξε νὰ κτισθῇ ἰδιαιτέρως πολυτελὴς οἰκία διὰ τὸν πετεινὸν καὶ οἱ ὑπηρεταὶ καὶ ὑπηρετρίαι τῆς νὰ προσέχουν ἰδιαιτέρως τὸν «κύριον» τῶν. Ἡ περιεργὸς αὕτη κυρία ἦτο ὑπερβολικὰ ζηλότυπος διὰ τὸν πετεινὸν τῆς καὶ ὅταν ἐβλεπε καμμίαν ὄρνιθα νὰ πλησιάζῃ τὸν Πέτρον, κοθῶς τὸν ὠνόμαζε, ἀμέσως διέτασσε καὶ τὴν ἐσφαζαν. Οἱ συγγενεῖς τῆς μακαρίτιδος ἐκπληκτοὶ ἔλαθον γνώσιν τῆς διαθήκης καὶ ἦσαν ἐτοιμοὶ νὰ τὴν ἀμφισβητήσουν, ὅταν εἰς ἐκ τῶν κληρονόμων, ὁ ἐγγύτερος, ἐσφαξε καὶ ἔφαγε τὸν πετεινὸν καὶ εὐτὼ τὸν διεδέχθη εἰς τὰ κληρονομικά του δικαιώματα.

### Ἡ ὑπηρεσία τοῦ διευθυντοῦ.

Ἀπέθανε πρὸ πρὸ τινος εἰς Παρισίους γνωστότατος ἰδιοκτῆτης καὶ διευθυντῆς τοῦ μᾶλλον ἄριστοκρατικῶν ξενοδοχείου τῆς παρισινῆς πρωτεύουσας ὀνομαζόμενος Βινιὼν. Αἱ παρισίναί ἐφημερίδες πλὴν ἄλλων ἠμροσιεύουσι περὶ αὐτοῦ τὸ ἐξῆς ἀνεκδοτόν :

Μίαν νύκτα μετὰ τὸ τέλος τοῦ χοροῦ τοῦ Μελοδράματος, τέσσαρες παρισίνοί νεοὶ τοῦ ἀριστοκρατικῶν κόσμου εἰσῆλθον φαῖδροι καὶ θερμῶδεις νὰ δειπνήσωσιν εἰς τὸ ξενοδοχεῖόν του. Μόλις ὅμως ἐκάθισαν εἰς τὴν τράπεζαν ἐζήτησαν τὸν διευθυντὴν νὰ ἐπιστατήσῃ ὁ ἴδιος εἰς τὸ δεῖπνόν των.

— Θέλομεν νὰ μᾶς σεβῆσῃ ὁ Βινιὼν καὶ ἔχι ἄλλος, εἶπον.

— Ἀλλὰ κοιμᾶται αὐτὴν τὴν ὥραν, κύριοι.

— Ἀδιάφορον, ἄς τὸν ἐξυπνίσουν! . . .

— Μά, δὲν εἶνε εὐκόλον τὸ πρᾶγμα . . .

— Τότε φεύγομεν!

Μὴ θέλων νὰ χάσῃ τοὺς πελάτας, οἱ ὁποῖοι δὲν ἦσαν ἐκ τῶν κοινῶν, ὁ ὑπάλληλος τοῦ ξενοδοχείου, ἀφύπνισε τὸν διευθυντὴν, ὁ ὁποῖος ἠγέρθη, ἐπλύθη, ἐνεδύθη καὶ καταβάς ἐπεριποιήθη τοὺς τέσσαρας συνδαιτυμόνας μὲ ὅλην τὴν πρέπουσαν ἀδρότητα καὶ μὲ τὸ σύνθημα μειδιᾶμα εἰς τὰ χεῖλη.

Τὸ δεῖπνον ἐτελείωσε καὶ οἱ πελάται ἐζήτησαν τὸν λογαριασμόν. Ἐδῶ ὅμως ὁ ξενοδόχος ἐπεφύλαττε, εἰς αὐτοὺς μίαν ὄχι πολὺ εὐάρεστον ἐκπληξίν. Εἰς τὸν πίνακα τοῦ λογαριασμοῦ ὑπῆρχε τὸ ἐξῆς κονδύλιον :

«Δι' ὑπηρεσίαν τοῦ διευθυντοῦ μετὰ τὸ μεσονύκτιον . . . φρ. 1000».

Οἱ πελάται διεμαρτυρήθησαν, ἀλλ' ὁ Βινιὼν πάντοτε φιλομετῶς καὶ περιποιητικώτατος ἐπέμενε, καὶ οἱ νεκρία ὑπεχρεώθησαν νὰ μετρήσουν τὰ χίλια φράγκα, τὰ ὅποια τὴν ἄλλην ἡμέραν ὁ ξενοδόχος ἐστειλεν εἰς ἕν ἀγαθεργόν ἴδρυμα τῆς πόλεως.